

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL NÉPESSÉGTUDOMÁNYI KUTATÓCSOPORTJÁNAK
ÉS A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA DEMOGRÁFIAI BIZOTTSÁGÁNAK KIADVÁNYAI

6.

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL
NÉPESSÉGTUDOMÁNYI KUTATÓ CSOPORT

Igazgató: *dr. SZABADY EGON*

A tanulmányt írták:

CSEH-SZOMBATHY LÁSZLÓ

és

dr. ANDORKA RUDOLF

(III. rész 6. fejezet)

Lektorálták:

dr. MILTÉNYI KÁROLY,

dr. TAMÁSY JÓZSEF

A felvételezést, számításokat végezték:

dr. ANDORKA RUDOLF,

CSEH-SZOMBATHY LÁSZLÓ,

dr. HEINZ ERVIN

A BUDAPESTI NYUGDIJASOK HELYZETE ÉS PROBLÉMÁI

Budapest
1965/3.

Tartalomjegyzék

	Oldal
ELŐSZÓ	9
I. ÖSSZEFOGLALÁS	11
II. BEVEZETÉS	13
III. AZ ADATOK ISMERTETÉSE	
A nyugdíjazás időpontja és körülményei	15
A nyugdíjazás anyagi következményei	18
A nyugdíjasok családi szerepe, funkciói és családi körülményei	21
A nyugdíjasok rokoni, baráti kapcsolatai	24
A nyugdíjasok időmérlege	24
A nyugdíjasok kulturális tevékenysége	26
A nyugdíjasok egészségi állapota	29
IV. MÓDSZERTANI MEGJEGYZÉSEK	
Mintavétel	33
A megkérdezés módja	33
A nem válaszolás	34
Az eredmények feldolgozása	34
A minta megoszlása néhány jellegzetesség szerint	34
V. TÁBLÁZATOK	
1. A nyugdíjazás időpontja és körülményei	
1.1 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása a volt foglalkozás jellege, nem és a nyugdíjazás évében betöltött korév szerint	38
1.2 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy mi a véleményük saját nyugdíjazásukról.	38
1.3 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy utolsó munkaviszonyuk hogy szűnt meg	39
1.4 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása aszerint, hogy mi a véleményük saját nyugdíjazásukról és mi volt utolsó munkaviszonyuk megszüntetésének módja	39
1.5 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása munkatörténetük szerint	40
1.6 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása munkatörténetük és nyugdíjazásukról való véleményük szerint	41
1.7 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nyugdíjazásukról való véleményük és nyugdíjuk havi összege szerint	41
1.8 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása munkatörténetük és aszerint, hogy hiányolják-e a megszokott munkát	42
1.9 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása munkaviszonyuk megszüntetési módja és aszerint, hogy hiányolják-e a megszokott munkát	42
1.10 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nyugdíjazásukról való véleményük és aszerint, hogy visszamennének-e korábbi munkahelyükre teljes munkaidőben dolgozni	42

2. A nyugdíjazás anyagi következményei

2.1	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és a nyugdíj havi összege szerint	43
2.2	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy háztartásukban mennyi az egy főre jutó jövedelem	43
2.3	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása a nyugdíj havi összege és a nyugdíjazás előtti havi kereset összege szerint	44
2.4	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és a nyugdíjkiegészítés módja szerint	46
2.5	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy milyen háztartási és egyéb fogyasztási költségek csökkenésére került sor a nyugdíjazás után	46
2.6	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy nyugdíjazásuk óta történt-e változás lakásviszonyaiban . .	47
2.7	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és a lakáshasználati jogcím szerint	47
2.8	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege, lakásuk nagysága, konyhával, illetve fürdőszobával való felszereltsége szerint	47
2.9	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és a nyugdíjasok által lakott lakás, illetve lakrész laksűrűsége szerint . .	48

3. A nyugdíjasok családi szerepe, funkciói és a családi körülményei

3.1	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy kivel élnek közös háztartásban	49
3.2	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és családi állapot szerint	49
3.3	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása családi állapot és aszerint, hogy kivel élnek közös háztartásban	50
3.4	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy folytat-e házastársuk kereső foglalkozást	50
3.5	A vizsgált budapesti házas férfi-nyugdíjasok megoszlása volt foglalkozásuk jellege, születési évük és házastársuk születési éve szerint	51
3.6	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása élő és született gyermekeinek száma szerint	51
3.7	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és élő gyermekeik száma szerint	52
3.8	A vizsgált budapesti gyermekes nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy hol lakik a hozzájuk legközelebb lakó gyermekük	52
3.9	A vizsgált budapesti gyermekes nyugdíjasok megoszlása aszerint, hogy hozzájuk legközelebb lakó gyermekük hol lakik és hogy gyermekükkel mikor találkoztak utoljára	53
3.10	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és unokáik száma szerint	53
3.11	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy hol lakik hozzájuk legközelebb lakó unokájuk	54
3.12	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és gyermekükkel fennálló munkakapcsolatuk szerint	54
3.13	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy gyermekeikkel milyen anyagi kapcsolatuk van	55

4. A nyugdíjasok rokoni, baráti kapcsolatai

4.1	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és élő testvéreik száma szerint	56
4.2	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy mikor találkoztak valamelyik testvérükkel utoljára	56
4.3	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és a lakásán történt rokoni, baráti, szomszédi és volt munkatársi látogatások előfordulása szerint	57
4.4	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy szoktak-e bejárni volt munkahelyükre	57

5. A nyugdíjasok időmérlege

5.1	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy nyugdíjazásuk előtt voltak-e elképzeléseik arról, hogy mint nyugdíjasok mit fognak csinálni	58
5.2	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy végez-e odahaza háztartási munkát	58
5.3	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy napi programjukban szerepelt-e produktív aktivitás, illetve a háztartásukon kívüli személlyel való érintkezés	58

6. A nyugdíjasok kulturális tevékenysége

6.1	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, életkor, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy olvasnak-e napilapot	59
6.2	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy milyen módon jut napilaphoz, illetve folyóirathoz	59
6.3	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és az olvasott napilap szerint	60
6.4	A vizsgált nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege életkor és aszerint hogy a felvétel időpontjában olvastak-e könyvet	60
6.5	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy meg tudott-e nevezni egy könyvet, amelyet az elmúlt év folyamán olvasott	60
6.6	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, életkor, a volt foglalkozás jellege és a napi rádióhallgatási idő szerint	61
6.7	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy a nyugdíjas szokta-e a televízió műsort nézni	62
6.8	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és a mozilátogatás gyakorisága szerint	62
6.9	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása életkor és a mozilátogatás gyakorisága szerint	62
6.10	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy megtudtak-e nevezni egy az elmúlt évben látott, különösen tetsző filmet	63
6.11	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy a nyugdíjas volt-e az elmúlt évben színházban, operában, hangversenyen, cirkuszban és sportmérkőzésen	63

7. A nyugdíjasok egészségi állapota

7.1	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és egészségi állapot szerint	64
7.2	A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy ki ápolja őket fekvő betegség esetén	65

Előszó

Az utolsó tíz év alatt a nyugdíjasok száma igen erősen emelkedett, majdnem megkétszereződött Magyarországon. 1955. január 1-én a nyugellátásban részesítettek száma 562 ezer volt, 1965. január 1-én pedig 1 101 ezer. Jelenleg az ország népességének 10,9 százaléka kap nyugdíjat, azaz a nyugdíjasok a népességnek egy igen tekintélyes rétegét képezik. A nyugdíjasok számának ilyen nagy mértékű emelkedése egyrészt az öregek arányának fokozott növekedésére vezethető vissza, másrészt pedig az elmúlt két évtized nagy társadalmi-gazdasági átalakulásával, a társadalombiztosítás, ezen belül a nyugdíjjogosultság körének lényeges kibővülésével áll összefüggésben.

A nyugdíjas réteg megnövekedése számos gazdasági és társadalmi problémát vetett fel, amelyeket csak részben sikerült eddig megoldani. Az, hogy Magyarországon több mint 1,1 millió ember kap nyugdíjat igen nagy eredmény és a nyugellátásként kifizetett milliárdos összegek máris komoly terhet jelentenek a nép-gazdaság számára (1964-ben a nyugdíjköltség 7 milliárd forint volt). A nyugdíjasok életviszonyaiban azonban számos olyan különleges jellegzetesség érvényesül, ami indokoltá teszi vizsgálatukat. Az eredményes szociális intézkedésekhez ugyanis elengedhetetlen a nyugdíjasok tényleges helyzetének és igényeinek felmérése, megismerése. Ezt kívántuk elősegíteni, amikor 1963-ban megkezdtük a nyugdíjasok társadalmi és gazdasági helyzetének vizsgálatát reprezentatív felvételek segítségével. E vizsgálatok egyrészt átfogó képet nyújtottak a nyugdíjasok megoszlásáról a legfontosabb demográfiai-társadalmi és gazdasági szempontok szerint (ennek eredményei a Népeségtudományi Kutatócsoport közleményeinek 2. számaként jelentek meg). Másrészt pedig a reprezentatív mintából kiválasztott interjú-sorozat részletes anyagot szolgáltatott a nyugdíjasok életére, igényeire vonatkozólag. Ennek eredményeit tesszük közzé e kiadványban.

Dr. Szabady Egon

I. Összefoglalás

1963-1964. telén a Központi Statisztikai Hivatal Szociálisstatisztikai osztálya és Népeségtudományi Kutatócsoportja reprezentatív felvételt hajtott végre a budapesti nyugdíjasok körében. A vizsgálat csak az utolsó öt évben nyugdíjba ment saját jogú nyugdíjasokkal foglalkozott, azokkal, akik korábban maguk folytattak kereső foglalkozást. A felvétel elsősorban azt kívánta megállapítani, hogy a nyugdíjazás milyen változást okozott ezeknek az öregedő embereknek az életében, továbbá arra törekedett, hogy részletes képet nyújtson a vizsgált nyugdíjasok anyagi helyzetéről, családi és társadalmi kapcsolatairól, aktivitásáról, kulturális érdeklődéséről és egészségi állapotáról.

A vizsgált nyugdíjasok többsége, kétharmada, nem akkor ment nyugdíjba, amikor elérte a nyugdíjkorhatárt, hanem sokszor csak évekkel azután. A nyugdíjazáskor betöltött átlagos kor férfiaknál 63, nőknél 60 év volt. (A törvényes rendelkezések szerint a férfiak 60, a nők 55 éves korban válnak nyugdíjjogosulttá.) A nyugdíjba menetel időpontjának kitolásában fontos szerepe volt a szolgálati évek számának; sokan azért nem mentek 60, illetve 55 éves korukban nyugdíjba, mert még nem volt meg a nyugdíjazáshoz szükséges minimális 10 éves szolgálatuk. A vizsgálat eredményei viszont azt is megmutatták, hogy nemcsak a szolgálati évek száma határozta meg a nyugdíjbamenetel időpontját. Erre enged következtetni, hogy a mintában szereplő 30 és több szolgálati évvel rendelkezők több mint fele a nyugdíjkorhatár elérésén túl is dolgozott, amikor pedig az így szerzett szolgálati évek már lényegesen nem emelték nyugdíjuk összeget.

A vizsgálat rámutatott arra, hogy a nyugdíjasok túlnyomó többsége maga választja meg nyugdíjazásának időpontját. A vizsgált nyugdíjasok 79 százaléka maga kérte utolsó szolgálati viszonyának megszüntetését és nyugdíjazását. Az utolsó foglalkozás jellegét figyelembe véve az tapasztalható, hogy a volt fizikai dolgozók között jelentősen magasabb volt azoknak az aránya, akik maguk kérték nyugdíjazásukat, mint a szellemi dolgozók között.

A megkérdezettek több mint egyharmada azzal indokolta nyugdíjazását, hogy az szükséges volt, mert már nem volt képes tovább dolgozni; több mint egyötödük úgy vélte, hogy már eleget dolgozott, megérdemli a pihenést, egytizedük pedig kijelentette, hogy ha módjában állt volna, már korábban is nyugdíjba ment volna. A nyugdíjasoknak közel egynegyede viszont azt felelte, hogy még szívesen tovább dolgozott volna, ha erre mód nyílt volna.

A vizsgált budapesti nyugdíjasok havi átlagos nyugdíja 960 forint volt. Több mint kétharmaduk nem csak nyugdíjából élt, hanem valamilyen mód nyílt a nyugdíj kiegészítésére. A nyugdíjkiegészítés leggyakoribb módjának a csökkentett munkaidőben való munkavállalás mutatkozott; a nyugdíjasok több mint kétötöde dolgozott ilyen formában. A második helyen a családi támogatás szerepelt a nyugdíjkiegészítés módozatai között: ez főleg azoknál játszott szerepet, akik gyermekeikkel, rokonaikkal éltek együtt és ez az együttélés magasabb életszínvonalat biztosított számukra annál, amit saját nyugdíjukból el tudtak volna érni. A nyugdíj és a korábbi havi fizetés összege között általában jelentős különbség mutatkozott; e különbség az esetek kb. háromnegyedében nagyobb volt ötszáz forintnál, azaz csökkentett munkaidőben történő munkavállalással nem lehetett pótolni, ezért a nyugdíjasok többsége kénytelen volt fogyasztási kiadásait csökkenteni.

A megkérdezett nyugdíjasok közel háromnegyed része családi környezetben élt és életében a családi kapcsolatok és teendők fontos szerepet játszottak. Teljesen egyedül élt a nyugdíjasok 23 százaléka. Míg a férfiaknál egészen csekély volt az egyedül élők aránya, addig a nőknél ez az arány 46 százalékot tett ki.

A házas nyugdíjasok számára a legfontosabb családi kapcsolatot a házastársi viszony jelentette. A házasok közel kétharmadának a nyugdíjazás házastársukkal való állandó együttlétet eredményezte; a házas nyugdíjasok házastársának ugyanis csak 24 százaléka folytatott rendszeres kereső foglalkozást. A második helyen gyermekeikkel való kapcsolatuk említhető meg. A vizsgált nyugdíjasok 59 százalékának volt élő gyermeke és a gyermekek több mint fele együtt lakott legalább egy gyermekével.

A családi relációk mellett fontos társadalmi kapcsolatot jelenthetnek a rokoni, baráti érintkezések is a nyugdíjasok életében. A felvétel eredményei szerint a legnagyobb arányban a rokoni látogatások fordultak elő: a nyugdíjasok kb. felét látogatta meg rokon a felvétel előtti hetekben. Közel kétötödét látogatta meg barátja, egyharmadukat szomszédja s közel egynegyedüknél járt volt munkatárs a vizsgált időben.

A felvétel vizsgálta azt is, hogy a nyugdíjasok között milyen arányban voltak olyanok, akiknek határozott elképzelésük volt eljövendő szabadidejük felhasználásáról. Az eredmények szerint a nyugdíjasoknak csak kb. kétötöde készült elő ilyen szempontból a nyugdíjazásra. Az elképzelések több mint fele teljesen megvalósult, egynyolcada pedig részben valósult meg. Ott, ahol az elképzelések nem valósultak meg, ennek leggyakrabban az egészségi állapotban bekövetkezett hirtelen romlás volt az oka.

A vizsgálat eredményei alapján megállapítható, hogy a nyugdíjasok többségének napi feladatai között fontos szerepet töltenek be a háztartási munkák, nemcsak a nőknél, hanem a férfiaknál is. A megkérdezett férfiaknak 73 százaléka végzett rendszeresen háztartási munkát, azonban többségük csak bevásárolt, vagy takarított vagy a házkörüli munkákat végezte és csak egyötödük végzett mindenféle háztartási munkát.

A nyugdíjasok kulturális tevékenységei közül a legáltalánosabb az újság olvasás volt. A nyugdíjasok jelentős többsége azt állította, hogy rendszeresen olvassa a napilapokat. A válaszok értékelésénél feltétlenül fenntartással kell élni; nagyon valószínű, hogy a megkérdezettek egy része presztizs okokból, vagy más elképzelések miatt valótlant állított. Ugyanakkor azonban az is biztos, hogy a legtöbb interjúnál a nyugdíjas asztalán ott volt valamelyik újság aznapi vagy előző napi száma, s így elképzelhető, hogy többségük valóban naponta olvas újságot. Az újságolvasóknak több mint fele előfizető volt. A nyugdíjasok 55 százaléka olvasott a felvétel időpontjában könyvet.

A nyugdíjasok túlnyomó többségének az életében a rádióhallgatás igen fontos helyet foglalt el. A vizsgált nyugdíjasoknak mindössze 9 százaléka nem hallgatott rádiót. A napi rádióhallgatási idő erősen változó volt; nagy számmal szerepeltek olyanok, akiknél a rádió állandóan nyitva volt és mindenféle egyéb otthoni tevékenységüket a rádió hallgatásával kötötték egybe. A nyugdíjasok kb. egyötödének háztartásában volt televíziós készülék.

A lakásból való eltávozással együttjáró kulturális tevékenységek közül a mozilátogatás játszotta a legnagyobb szerepet, azonban rendszeresen - hetenként vagy havonta - a nyugdíjasoknak csak egyharmada járt moziba.

Végezetül foglalkozott a felvétel a nyugdíjasok egészségi állapotával. A nyugdíjazás előtti egészségi állapotra vonatkozó kérdésekre kapott válaszok szerint a nyugdíjasok 15 százaléka volt hosszabb ideig beteg-állományban az utolsó munkában eltöltött évben, azonban valamilyen betegséggel rendszeres kezelés alatt állt a megkérdezettek közel fele. A felvétel időpontjában több nyugdíjas állt rendszeres kezelés alatt, mint nyugdíjazás előtt, a nyugdíjasok közel kétharmada. A betegségek többsége azonban csak mérsékelten korlátozta a vizsgált nyugdíjasok aktivitását, mindössze 3 százalékuk volt állandó fekvésre kényszerítve s 14 százalékuk volt hat hétig vagy annál hosszabb ideig fekvő beteg.

II. Bevezetés

A KSH Szociálisstatistikai osztálya és Népeségtudományi Kutatócsoportja 1963-1964 telén reprezentatív felvételt hajtott végre a budapesti nyugdíjasok körében. E felvétel második szakasza volt a Központi Statisztikai Hivatal által 1963. tavaszán megindított vizsgálatsorozatnak, mely a nyugdíjasok helyzetével és problémáival kívánt foglalkozni. Az első felvétel során a vizsgálat 5 181 személyről gyűjtött be adatokat, melyek segítségével képet lehetett alkotni a nyugdíjasok megoszlásáról legfontosabb demográfiai-társadalmi-gazdasági sajátosságai szerint, továbbá tájékoztatást adott e felvétel a nyugdíjasok egészségi állapotáról és kulturális érdeklődéséről is.^{a/} A további vizsgálatok szempontjából az első felvétel anyaga alapmintának tekintetett és a második vizsgálat mintája az alapmintából kiválasztott strukturált minta lett.

A második felvétel csak a budapesti nyugdíjasokkal foglalkozott, közülük is csak a sajátjogu nyugdíjasokkal. Ezek megoszlása természetesen több szempontból is lényegesen eltért az összes nyugdíjas megoszlásától; így a sajátjogu nyugdíjasok között alacsonyabb volt a nők aránya, családi állapot szerint több volt a házas, kevesebb az özvegy, jóval magasabb volt az átlagos nyugdíj összege, stb. E felvétel azonban nem törekedett átfogó kép adására a nyugdíjasok helyzetére nézve - ez az első vizsgálat során már megtörtént - hanem speciálisan azt kívánta felmérni, hogy a nyugdíjazás milyen változásokat okozott az öregedő emberek életében. Ez pedig csak azoknál a nyugdíjasoknál volt megfigyelhető, akik korábban maguk folytattak kereső foglalkozást. A vizsgálat ezek közül is csak azokkal foglalkozott, akik már az utolsó, az 1958. évi nyugdíjrendelet életbelépte után mentek nyugdíjba. Ennél a csoportnál a vizsgálat kiterjedt a nyugdíjasok anyagi helyzetére, lakásviszonyaira, családi és társas kapcsolataira, egészségi állapotára, szabadidő felhasználására. A vizsgálat mindezeket a kérdéseket abból a szempontból nézte, hogy ezekben a vonatkozásokban milyen változásokat okozott a nyugdíjazás. A nyugdíjas életének gondjai, nehézségei nagyrészt végsősoron öregedésükből következnek. Az öregedés problémáinak egy része csak a nyugdíjazással jelentkezik és a nyugdíjazás ténye valamennyi problémára kihatással van. Ennek a kihatásnak felmérése volt a vizsgálat speciális célja.

a/ A nyugdíjasok helyzete. Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatócsoport közleményei 2. Budapest, 1963.

III. Az adatok ismertetése

A NYUGDIJAZÁS IDŐPONTJA ÉS KÖRÜLMÉNYEI

Az 1963. tavaszán végrehajtott vizsgálat eredményei azt mutatták, hogy a nyugdíjasok többsége nem akkor megy nyugdíjba, amikor eléri a nyugdíjkorhatárt, hanem sokszor évekkel azután. Az 1959-1962. folyamán nyugdíjazottak kor szerinti megoszlását vizsgálva például az volt tapasztalható, hogy e négy év alatt a nyugdíjasoknak csak 25 százaléka ment nyugdíjba közvetlenül a nyugdíjkorhatár elérésekor. A nyugdíjazáskor betöltött átlagos kor férfiaknál 64, nőknél 60 év volt. Az eredmények felhívták a figyelmet arra, hogy a jelenlegi nyugdíjkorhatárok nemcsak gerontológiai, demográfiai és népgazdasági szempontból problematikusak, hanem maguknak a nyugdíjazás előtt állóknak szempontjából is. Az első vizsgálat azonban arra már nem tudott választ adni, hogy mi az oka a nyugdíjbamenetel elhalasztásának: a megszokott életmódhoz való ragaszkodás, anyagi indokok, a nyugdíjazáshoz szükséges szolgálati időtartam hiánya, stb.

Az 1963-1964. telén vizsgált budapesti nyugdíjasok között magasabb volt a nyugdíjkorhatár elérésekor nyugdíjba menők aránya, de még itt is a nyugdíjasok kétharmada a korhatár után ment nyugdíjba. A nyugdíjazáskor betöltött átlagos kor a férfiaknál itt 63, nőknél 60 év volt.

A budapesti nyugdíjasok százalékos megoszlása a nyugdíjkorhatárhoz viszonyított nyugdíjbamenetelük időpontja szerint

	Férfi	Nő	Összesen
A nyugdíjkorhatár elérésekor (60, illetve 55 éves korban) ^{a/}	33,0	32,4	32,8
A nyugdíjkorhatár elérését követő évben (61, illetve 56 éves korban)	22,6	9,5	16,6
A nyugdíjkorhatár elérését követő 2-4. évben (62-64, illetve 57-59 éves korban)	21,8	21,9	21,8
A nyugdíjkorhatár elérését követő 5-9. évben (65-69, illetve 60-64 éves korban)	8,9	13,3	10,9
A nyugdíjkorhatár elérését követő 10. évben és azután (70 éves és idősebb, illetve 65 éves és idősebb korban)	13,7	22,9	17,9
Összesen	100,0	100,0	100,0

a/ A nyugdíjkorhatár elérése előtt nyugdíjbamentekkel együtt.

Ha a volt foglalkozást is figyelembe vesszük az tapasztalható, hogy a volt fizikai dolgozóknál a nyugdíjkorhatár elérésekor nyugdíjba menők aránya magasabb volt, mint a volt szellemi dolgozóknál, férfiaknál és nőknél egyaránt (fizikai dolgozóknál 38, illetve 34 százalék, szellemi dolgozóknál 17, illetve 28 százalék).

A vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy a nyugdíjbamenetel időpontja szempontjából fontos tényező a szolgálati évek száma. Azoknak, akik a nyugdíjkorhatár betöltését követő 5-9, vagy 10 és több évvel mentek nyugdíjba kb. 45 százaléka csak 10 év szolgálati idővel rendelkezett, azaz korábban nem is mehetett volna nyugdíjba, mert még hiányoztak a nyugdíjjogosultsághoz szükséges szolgálati évei. Viszont az is látható, hogy a szolgálati évek száma sem határozza meg egyedül a nyugdíjbamenetel időpontját. Erre enged következtetni az, hogy a 30 és több szolgálati évvel rendelkezők több mint fele a nyugdíjkorhatár elérésén túl is dolgozott, amikor pedig az így szerzett szolgálati évek már lényegesen nem emelték nyugdíjuk összegét.

A nyugdíjasok nagy többsége, 79 százaléka maga kérte utolsó szolgálati viszonyának megszüntetését és nyugdíjazását, 4 százalék a munkahely felszólítására tette ezt, de ha ezeket le is számítjuk, akkor is a nyugdíjasok háromnegyed részéről megállapítható, hogy maga kívánta nyugdíjazását. Nemek szerint vizsgálva ez az arány valamivel magasabb a nőknél, mint a férfiaknál.

Az utolsó foglalkozás jellegét figyelembe véve az tapasztalható, hogy a volt fizikai dolgozók között jelentősen magasabb azoknak az aránya, akik maguk kérték nyugdíjazásukat, mint a szellemi dolgozók között; a volt foglalkozás jellegének a nemekkel való kombinációja pedig azt mutatja, hogy a nyugdíjazásukat maguk kérték aránya a legmagasabb a fizikai dolgozó nők között, legalacsonyabb pedig a szellemi dolgozó nők között volt.

A budapesti nyugdíjasok százalékos megoszlása az utolsó munkaviszonyuk megszüntetésének módja, volt foglalkozásuk jellege és nem szerint

	Fizikai			Szellemi		
	dolgozó					
	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen
Saját kérésére szüntették meg	74,5	84,2	78,8	70,0	58,6	64,4
Saját kérésére, de a munkáltató felszólítására	4,2	2,6	3,5	3,3	6,9	5,1
A munkáltató mondott fel	21,3	13,2	17,7	26,7	34,5	30,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A felvétel során minden nyugdíjasnak feltettük azt a kérdést, hogy mi a véleménye saját nyugdíjazásáról. A kérdezettek több mint egyharmada azzal indokolta nyugdíjazását, hogy az szükséges volt, mert már nem volt képes tovább dolgozni; több mint egyötödük úgy vélte, hogy már eleget dolgozott, megérdemli a pihenést, egytizedük pedig kifejtette, hogy ha módjában állt volna, már korábban is nyugdíjba ment volna. A nyugdíjasoknak közel egynegyede viszont azt felelte, hogy még szívesen tovább dolgozott volna, ha erre mód nyílt volna.

Az eredmények részletesebb bontásakor kitűnik, hogy lényeges különbség van a válaszok tekintetében a korábbi foglalkozás jellege szerint. A volt fizikai dolgozóknál sokkal gyakoribb volt az a válasz, hogy már korábban is nyugdíjba ment volna, vagy hogy eleget dolgozott, mint a szellemi dolgozóknál és csak 14 százaléuk mondta, hogy még szívesen tovább dolgozott volna; ezzel szemben a szellemi dolgozók 53 százaléka adta ezt a választ.

A budapesti nyugdíjasok százalékos megoszlása a nyugdíjazásról való véleményük és volt foglalkozásuk jellege szerint

	Fizikai dolgozó	Szellemi dolgozó	Összesen
Már korábban is nyugdíjba ment volna	11,8	3,4	9,6
Eleget dolgozott	24,7	13,6	21,8
Már nem volt képes tovább dolgozni	40,0	22,0	35,4
Még szívesen tovább dolgozott volna	14,1	52,5	24,0
Egyéb vélemény	4,7	8,5	5,7
Nincs határozott véleménye	4,7	-	3,5
Összesen	100,0	100,0	100,0

Maga kérte utolsó munkaviszonyának megszüntetését azoknak túlnyomó többsége, akik már korábban is nyugdíjba mentek volna, illetve akik nyugdíjazásukat helyeselték, mert már eleget dolgoztak; azoknál, akik úgy vélték, hogy már nem voltak képesek tovább dolgozni szintén a saját kérésre történő nyugdíjazás játszotta a legnagyobb szerepet. Ezzel szemben a munkáltató mondott fel azok többségének, akik még szívesen tovább dolgoztak volna, bár ezek között is elég jelentős volt azoknak az aránya, akiknek nyugdíjazása saját kérésre történt. Ez a látszólagos ellentmondás rendesen családi okokra vezethető vissza; a még dolgozni vágyó férfiakat családja rábeszéli arra, hogy már menjen nyugdíjba, nőknél pedig elég gyakran előfordul, hogy az unoka gondozása, ellátása miatt az egyébként még kedvvel dolgozó nő kénytelen visszavonulni és a háztartási munkák végzésével tölteni idejét.

A vizsgálat felvetette azt a kérdést is, hogy a nyugdíjasok munkatörténete milyen szerepet játszott a nyugdíjazással kapcsolatos magatartásuk kialakulásában. A munkakörtenet és a nyugdíjazással kapcsolatos vélemény vizsgálatának megtervezésekor az volt a feltevés, hogy elsősorban azok szerettek volna már korábban is nyugdíjba menni, illetve azok érezték hogy már eleget dolgoztak, akik munkatörténetük során nagyobb társadalmi megbecsüléssel járó munkakörből kisebb megbecsülést élvező munkakörbe kerültek, azaz presztizs veszteségen mentek keresztül, míg a feltevés szerint azok között, akik még szívesen tovább dolgoztak volna, az azonos presztizsű, illetve emelkedő presztizsű munkakörben dolgozók találhatók. A vizsgálati eredmények e feltevést nem igazolták; a véleményben mutatkozó különbség nem vezethető vissza a munkakörrel járó megbecsülés, presztizs emelkedésére vagy csökkenésére, hanem sokkal inkább a volt foglalkozás jellegére.

Hasonlóképpen nem volt megállapítható kapcsolat a véleményekben mutatkozó különbség és a havi nyugdíj összege között; csupán a fizikai foglalkozású férfiaknál volt kimutatható, hogy azok kívántak még tovább dolgozni, akiknek igen alacsony lett volna a nyugdíjuk. A többi főcsoportnál a nyugdíj összege szerinti megoszlás vélemény szerinti bontásban nem mutatott szignifikáns eltérést.

A vizsgálat során elhangzott az a kérdés is, hogy hiányzik-e a nyugdíjasnak a kereső foglalkozása során végzett és megszokott munka. A megkérdezetteknek összesen 27 százaléka válaszolt igennel, ezek nagyobb arányban a szellemi dolgozók között szerepeltek. Vizsgáltuk a válaszok megoszlását a munkatörténet figyelembevételével is, azonban itt sem sikerült szignifikáns összefüggést megállapítani az utolsó foglalkozás relatív presztízs nivója és a megszokott munka hiánya között.

Figyelembe véve a nemek szerinti megoszlást is azt a meglepő eredményt kaptuk, hogy a megszokott munkát hiányolók aránya a korábban szellemi jellegű munkát végző nők között volt a legmagasabb, magasabb még annál is, ami a szellemi dolgozó férfiaknál volt tapasztalható. Ez valószínűleg e saját jogon nyugdíjat élvező, korábban szellemi foglalkozású nők családi helyzet szerinti speciális összetételével függött össze: igen kevés volt közöttük a házas, még kevesebb akinek gyermeke lett volna s így az otthoni feladatok az ő esetükben csak kismértékben helyettesíthették a korábbi elfoglaltságot.

A budapesti nyugdíjasok százalékos megoszlása korábbi munkájuk hiányolása, volt foglalkozásuk jellege és nem szerint

	Fizikai dolgozó		Szellemi dolgozó	
	férfi	nő	férfi	nő
Hiányzik-e a megszokott munka				
igen	23,4	21,1	36,7	41,4
nem	74,5	76,3	63,3	58,6
ismeretlen	2,1	2,6	-	-
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

A munkaviszony megszüntetésének módja szerint vizsgálva megállapítható volt, hogy a legnagyobb arányban azok között szerepeltek a megszokott munkát hiányolók, akiknek munkaviszonyát munkáltatójuk szüntette meg.

A nyugdíjazással kapcsolatos magatartás vizsgálatának kiegészítéseként feltettük a nyugdíjasoknak azt a kérdést is, hogy "ha lehetőség volna rá, visszamenne-e korábbi munkahelyére és ott korábbi beosztásában teljes munkaidőben óhajtana-e dolgozni?". A kapott válasz tulnyomó többsége "nem" volt és a nemleges válasz jellemezte lényegében véve még azt a csoportot is, amely nyugdíjazásával kapcsolatban azt mondta, még szívesen tovább dolgozott volna. (E csoporton belül a nyugdíjasok 65 százaléka nem kívánt visszamenni.)

A NYUGDÍJAZÁS ANYAGI KÖVETKEZMÉNYEI

A vizsgált budapesti nyugdíjasok havi átlagos nyugdíja 960 forint volt. Ez lényegesen magasabb mint az 1963 tavaszán végrehajtott felvétel során a sajátjogu nyugdíjasokra megállapított országos átlag, mely 737 forint volt. A kettő közötti különbség oka, hogy míg az országos felvétel a különböző időpontban nyugdíjba ment nyugdíjasokra vonatkozott, addig a budapesti felvételben csak az 1958. évi nyugdíjrendelet alapján nyugdíjba ment sajátjogu nyugdíjasok szerepeltek, akiknek nyugdíjösszegét rájuk nézve kedvezőbb szabályzatok alapján állapították meg, mint amely a korábban nyugdíjazottakra nézve volt érvényes.

Lényeges különbség mutatkozott a nyugdíj összege tekintetében az utolsó foglalkozás jellege és a nyugdíjazott neme szerint. A legmagasabb átlagos havi nyugdíja a szellemi foglalkozású férfiaknak volt - 1 490 Ft - ezt követte a szellemi foglalkozású nők - 1 053 Ft - és a fizikai foglalkozású férfiak - 1 024 Ft - nyugdíja, míg a többiektől lényegesen elmaradt a fizikai foglalkozású nők átlagos havi nyugdíja; 634 Ft. Az egyes csoportokon belül a nyugdíjasok megoszlása a fizikai foglalkozású nők esetében volt a leghomogénebb, ahol a nyugdíjasok kétharmada 500-599 Ft nyugdíjat kapott.

A vizsgált nyugdíjasok több mint kétharmada nemcsak nyugdíjából élt, hanem valamilyen mód nyílt a nyugdíj kiegészítésére. A nyugdíjkiegészítés leggyakoribb módjának a csökkentett munkaidőben való munkavállalás mutatkozott: a budapesti nyugdíjasok több mint kétötöde élt a rendelkezések által biztosított munkavállalás lehetőségével. Különösen magas volt a csökkentett munkaidőben dolgozók aránya a szellemi foglalkozású férfiaknál, ahol elérte a kétharmadot is, háromötöd volt ezek aránya a szellemi foglalkozású nőknél, nem egészen kétötöd a fizikai foglalkozású férfiaknál és csak egyharmad a fizikai foglalkozású nőknél.

A második helyen a családi támogatás szerepelt a nyugdíjkiegészítés módozatai között. Olyan, akit tőle különélő családtagok rendszeres pénzbeli támogatásban részesítettek volna, igen kevés volt - alig valamivel több mint két százalék - azonban a családtagokkal való együttélés sok nyugdíjas számára biztosított magasabb életszínvonalat annál, amit saját nyugdíjából el tudott volna érni. Erre utal, hogy a nyugdíjasok 12 százalékánál volt az egy főre jutó családi jövedelem magasabb, mint saját nyugdíjuk és keresetük összege. Ezen nyugdíjasok aránya a fizikai foglalkozású nőknél volt a legmagasabb, kb egyötöd.

Az egy főre jutó jövedelem átlaga a nyugdíjasok családjában 868 forint volt. Csoportonként véve itt is jelentős eltérések voltak, de kisebbek mint a nyugdíj átlagánál. Legmagasabb volt az egy főre jutó jövedelem átlaga a szellemi foglalkozású nők családjában - 1 219 Ft - míg a szellemi foglalkozású férfiak családjában 1 113 Ft volt. Magasabb volt az átlag a nőknél mint a férfiaknál a fizikai foglalkozásúaknál is, 774 Ft szemben 759 Ft-tal. Valamennyi csoporton belül igen erős volt a szóródás, és nagy volt a különbség a szélső értékek között.

A legalacsonyabb jövedelműek a fizikai foglalkozású férfiak között voltak találhatók, ahol a családok közel egyötödében az egy főre jutó jövedelem nem érte el a havi 500 Ft-ot sem.

A vizsgált nyugdíjasok nyugdíja és korábbi havi fizetésük összege között általában jelentős különbség mutatkozott. A kettő közötti különbség az esetek kb háromnegyedében nagyobb volt ötszáz forintnál, azaz csökkentett munkaidőben történő munkavállalással nem lehetett pótolni.

A budapesti nyugdíjasok százalékos megoszlása a havi nyugdíjuk összege és az utolsó havi fizetésük közötti különbség szerint

A nyugdíj és a fizetés közötti különbség kevesebb 300 Ft-nál	4,4
300 - 499 Ft	20,1
500 - 599 "	16,6
600 - 699 "	11,8
700 - 799 "	9,6
800 - 899 "	9,6
900 - 999 "	8,3
1 000 Ft és annál több	19,6
Összesen	100,0

A nyugdíj és a fizetés közötti különbség elsősorban a szolgálati évek számától függött: ott volt nagy, ahol viszonylag kevés volt a nyugdíj megállapításánál figyelembevett szolgálati évek száma.

A jövedelem csökkenése miatt a nyugdíjasok többsége kénytelen volt fogyasztási kiadásait csökkenteni. A megkérdezett nyugdíjasok véleménye szerint leggyakrabban a ruházatközpontnál kellett takarékoskodni - a nyugdíjasok 60 százaléka állította, hogy ruházatközpont kiadásait jelentősen redukálnia kellett a nyugdíjazást követően. Egynegyedük véleménye szerint szükség volt az élelmezési kiadások csökkentésére is. Ugyanennyien állították, hogy jelentősen korlátoznia kellett művelődési és szórakozási kiadásait. Viszonylag legkisebb volt azok aránya - nem egészen egyötöd - akik a lakbér, fűtés és világítás terén számoltak be a kiadások csökkentéséről. A nyugdíjasok egynegyedének az volt a véleménye, hogy náluk nem került sor a fogyasztási költségek csökkentésére a nyugdíjazást követően.

A lakbér, fűtés és világítási költségek csökkentésére csak kevés nyugdíjasnál volt egyáltalán mód, tekintve, hogy többségüknek, közel négyötödüknek nem változtak a lakásvizonyai a nyugdíjazást követően. Mindössze 14 százalékuk változtatott lakást, míg 6 százalékuk lakásában nőtt a családtagok száma és ezzel rendszerint csökkent a nyugdíjasra háruló lakbértéher.

A nyugdíjasok lakásvizonyai tehát nem voltak speciálisak, hanem a korábbi állapotokat tükrözték. Közel kétharmaduk főbérlet volt, illetve mint főbérlet családtagja élt a lakásban; ház illetve lakástulajdonos és annak családtagja volt a nyugdíjasok egyötöde, 13 százalékuk élt társbérletben s nem egészen két százalékuk albérletben. A lakások 71 százaléka egy szobás volt; két és több szobás lakások nagyobb számmal csak a volt szellemi foglalkozású férfiaknál fordultak elő. Minőségileg igen nagy különbségek voltak a lakások között; nagy többségük konyhával rendelkezett (90 százalékuk) és a lakások 57 százalékában volt fürdőszoba is. A lakások több mint felében az egy szobára jutó személyek száma 1,1 és 2 volt, egynegyedükben 1 vagy annál kevesebb, 14 százalékukban 2,1-3 s 8 százalékukban 3-nál több. A nő nyugdíjasoknál lényegesen alacsonyabb volt az átlagos laksűrűség, mint a férfiaknál, a fizikai és a szellemi foglalkozásuknál egyaránt.^{a/}

a/ Ha a mintában szereplő nyugdíjasok lakásvizonyait összehasonlítjuk az 1960. január 1. népszámlálásnak a budapesti nyugdíjas családfők lakásvizonyaira vonatkozó adataival, akkor az alábbi képet kapjuk:

	Budapesti nyugdíjas családfők (1960. I. 1.) (%)	Budapesti nyugdíjasok (1963-1964 telén) (%)
1 szobás lakásban lakik	61,9	70,7
2 szobás lakásban lakik	28,5	26,2
3 és több szobás lakásban lakik	9,6	3,1
Konyhája van	89,5	90,4
Fürdőszoba van	37,5	56,8
Laksűrűség		
kevesebb mint 1	1,6	0,9
1	26,4	23,2
1,1 - 1,5	10,7	10,5
1,6 - 1,9	2,1	3,9
2	35,5	39,3
2,1 - 2,9	4,2	5,2
3	11,6	8,7
3,1 - 3,9	0,7	0,9
4	4,2	4,8
4 és több	3,0	2,6

Az adatok azt mutatják, hogy a reprezentatív vizsgálat során felkeresett nyugdíjasok (saját jogú, 1958 óta nyugdíjazott) nagyobb hányada lakott kisebb lakásban, mint az összes budapesti nyugdíjas családfő, viszont lakásaik közül több volt a jobban felszerelt; erre utal a fürdőszobával ellátott lakások lényegesen nagyobb aránya a mintában szereplő nyugdíjasok lakásai között.

(Forrás: 1960. évi népszámlálás 11. k. A lakott lakások és a lakóházak adatai, 135. oldal.)

A NYUGDIJASOK CSALÁDI SZEREPE, FUNKCIÓI ÉS CSALÁDI KÖRÜLMÉNYEI

A vizsgált nyugdíjasok családi viszonyai sok tekintetben eltérő képet mutattak attól, amelyet az 1963.évi felvétel nyomán kaptunk a nyugdíjasok családi viszonyairól általában. Ennek oka, hogy a budapesti nyugdíjasokra vonatkozó vizsgálat sokkal szűkebb körre jellemző: csak a sajátjogu nyugdíjasokra, akik között lényegesen magasabb a férfiak aránya, mint az összes nyugdíjas között; valamint csak az 1959-ben és azóta nyugdíjba mentekre, akik átlagos kora szükségszerűen jóval alacsonyabb, mint az összes nyugdíjas átlagos kora. A nemek szerinti eltérő megoszlás, valamint kormegoszlás érthetően a családi viszonyok szerinti megoszlásban is lényeges különbségeket okoz.

A vizsgált budapesti nyugdíjasok közel háromnegyed része családi környezetben élt és így életében a családi kapcsolatok és teendők fontos szerepet játszottak. Több mint kétötödük házastársával, de gyermek nélkül s majdnem egyharmaduk gyermekével együtt élt. Teljesen egyedül élt a nyugdíjasok 23 százaléka.^{a/} Ezen adatok alapján alkotott kép azonban kiegészítésre szorul; ha figyelembe vesszük a nemek szerinti bontást, akkor látható, hogy míg a férfiaknál egészen csekély az egyedül élők aránya, addig a nőknél ezek aránya igen magas, 46 százalék.

A budapesti nyugdíjasok százalékos megoszlása
a velük közös háztartásban élők családi szerepe szerint

	Férfi	Nő	Összesen
Egyedül él	3,2	45,7	22,7
Házastársával ^{b/}	58,9	22,9	42,3
Házastársával és gyermekével	17,8	4,8	11,8
Házastársával, gyermekével és gyermekének családjával	13,7	6,6	10,5
Gyermekével	1,6	2,9	2,2
Gyermekével és gyermekének családjával	4,0	10,5	7,0
Egyéb rokonnal	0,8	6,6	3,5
Összesen	100,0	100,0	100,0

a/ Az országos felvétel szerint az összes nyugdíjas esetében lényegesen kisebb volt a csak házastársával kettesben élők és a házastársával és gyermekével (+ gyermekének családjával) együttélők aránya, magasabb volt viszont a gyermekével, a gyermekével és gyermekének családjával és az egyéb rokonnal élők aránya. Az egyedül élők arányában nem volt lényeges különbség. (A nyugdíjasok helyzete 14. o.) - b/ A házastárs az élettárssal együtt értendő.

A férfiak és nők családi körülményeiben mutatkozó lényeges eltérés elsősorban a családi állapotukban tapasztalható különbséggel függ össze: míg ugyanis a férfiaknak közel 90 százaléka házas volt, addig a nők között a házások aránya csak valamivel volt 40 százalék felett.

Magas volt a nőknél az özvegyek és a hajadonok aránya.^{a/}

A budapesti nyugdíjasok százalékos megoszlása családi állapot szerint

	Férfi	Nő	Összesen
Nőtlen, hajadon	2,4	15,2	8,3
Házias	89,5	41,9	67,7
ebből házastársától különélő	3,2	7,6	5,2
Özvegy	5,7	32,4	17,9
Elvált	2,4	10,5	6,1
Összesen	100,0	100,0	100,0

A házas nyugdíjasok számára a legfontosabb családi kapcsolat a házastársi viszony. A házások közel kétharmadának a nyugdíjazás házastársukkal való állandó együttlétet hozta: a házas nyugdíjasok házastársának ugyanis csak 24 százaléka folytat rendszeres kereső foglalkozást. A dolgozó házastársak aránya legmagasabb a szellemi foglalkozású nőknél, legalacsonyabb a fizikai foglalkozású férfiakkál. A házas fizikai dolgozók feleségeinek kétharmada nem dolgozott sem a felvétel idejében, sem korábban, egyötöde nyugdíjas volt, s csupán egynyolcaduk folytatott valamilyen kereső foglalkozást. A szellemi foglalkozású férfiakkál a háztartásbeli feleségek aránya valamivel volt csak kisebb, mint a fizikai foglalkozásúaknál, viszont egyharmaduk aktív kereső volt. Ez a különbség valószínűleg összefüggésben állhat azzal, hogy a szellemi foglalkozású nyugdíjas férfiak házastársai fiatalabbak férjükhöz viszonyítva, mint a fizikai foglalkozású nyugdíjas férfiak feleségei. Míg a fizikai foglalkozású házas nyugdíjasok átlagos kora 65,1 és feleségeik átlagos kora 61,3 év, addig a szellemi foglalkozású házas nyugdíjasoké 66,3, feleségeik átlagos kora pedig csak 59,4 év volt.

a/ Az országos felvétel az összes nyugdíjas családi állapot szerinti megoszlásáról eltérő képet adott. Az országos felvétel megoszlási adatai lényegében megegyeztek az 1960.I.1. népszámlálási adatokkal:

A nyugdíjasok százalékos megoszlása családi állapot szerint nemek szerinti bontásban

	1963.IV.hó felvétel		1960.I.1. népszámlálás ^{b/}	
	férfi	nő	férfi	nő
Nőtlen, hajadon	3,7	12,0	2,7	12,2
Házias	79,8	14,6	80,4	12,1
Özvegy	12,9	69,0	15,4	72,1
Elvált	2,5	4,2	1,5	3,6
Ismeretlen	1,1	0,2	-	-
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

(Nyugdíjasok helyzete 12.o.; 1960. évi Népszámlálás 10.k. Foglalkozási adatok II. 74. és 84. oldal.)

A budapesti mintában a házas férfiak és nők magasabb aránya feltehetőleg elsősorban alacsonyabb átlagos korukkal függ össze, míg a nőknél a hajadonok magasabb és az özvegyek sokkal alacsonyabb aránya abból adódhatik, hogy a budapesti vizsgálat csak a sajátjogu nyugdíjasokkal foglalkozott, b/ 60, illetve 55 éves és idősebb nyugdíjasok.

A vizsgált nyugdíjasok 59 százalékának volt élő gyermeke. A gyermektelenek túlnyomó többségének, 84 százalékának - a vizsgált nyugdíjasok 35 százalékának - nem is született gyermeke. Egy élő gyermeke volt a nyugdíjasok 30 százalékának, két gyermeke 14 százalékának, három vagy több pedig 15 százalékának.^{a/}

A nyugdíjas nők között a gyermektelenek aránya sokkal magasabb volt, mint a nyugdíjas férfiak között: 54 százalék, szemben 31 százalékkal. Különösen magas volt ez az arány a volt szellemi foglalkozású nyugdíjas nők között, akiknek közel 80 százalékának nem volt élő gyermeke s 62 százalékuknak nem is született gyermeke.^{b/}

Azoknak a nyugdíjasoknak, akiknek volt élő gyermeke, többsége, 55 százaléka együttlakott legalább egy gyermekével. Néhány esetben előfordult az is, hogy valamelyik gyermek a nyugdíjossal egy házban, de külön lakásban lakott. A gyermeküktől különélő nyugdíjasok zömének legalább egy gyermeke Budapesten lakott. A gyermekes budapesti nyugdíjasok mindössze 4 százalékának nem lakott egy gyermeke sem a fővárosban és mindössze egy olyan eset fordult elő, hogy a nyugdíjasnak gyermekei mind külföldön éltek.^{c/} A gyermekkel való együttlakás a leggyakoribb volt a szellemi foglalkozású férfi nyugdíjasoknál - 69 százalék - jóval alacsonyabb a fizikai foglalkozású nyugdíjas férfiaknál (53 százalék) és nőknél (52 százalék)^{d/}.

A gyermekükkel együttlakók magas arányából adódik, hogy a gyermekes nyugdíjasok többsége állandó kapcsolatban van legalább egy gyermekével. Arra a kérdésre, hogy mikor látta gyermekét utoljára, a gyermekével együttlakó nyugdíjasok 55 százalékán túl még további 18 százalék válaszolta, hogy a felvétel napján, vagy a megelőző napon, 20 százalék pedig, hogy nem régebben, mint egy hete látta legalább egy gyermekét. Így tehát igen kicsi azoknak az aránya, akik gyermekeiktől teljesen elszakadtak és azokat csak ritkán látják.

A vizsgálat megállapította azt is, hogy a gyermekes nyugdíjasok több segítséget nyújtanak gyermeküknek és azok családjának különféle munkák elvégzésével, mint amennyi segítséget ők kapnak azoktól - legalább is ez a kép alakult ki a nyugdíjasok nyilatkozatai alapján. Míg a gyermekes nyugdíjasok 40 százaléka azt mondta, hogy különféle munkákat végez gyermekeinek s 32 százalékának a házastársa dolgozott a gyermekeknek, addig a gyermekes nyugdíjast és házastársát csak az esetek 28 százalékában segítették munkával gyermekeik.

A gyermekek munkával való segítése a szellemi férfi nyugdíjasoknál a leggyakoribb, akinél legnagyobb arányban fordult elő a gyermekekkel^{e/} való együttlakás is. Azonban ha a közös lakásban lakókat külön vizsgáljuk a fizikai és szellemi foglalkozásuk közötti különbség akkor is megmutatkozik; a szellemi foglalkozású férfiak 55 százaléka, házastársaik 100 százaléka szokta velük együttlakó gyermekeiket munkával segíteni; ugyanez viszont a fizikai foglalkozású férfiak 47 százalékánál, házastársaiknak pedig csak 36 százalékánál fordult elő.

a/ Az országos felvétel szerint az összes nyugdíjasra nézve lényegesen magasabb volt azoknak az aránya, akiknek volt élő gyermeke - több mint 70 százalék - és csak 22 százalékuknak nem született gyermeke. Az összes nyugdíjas 22 százalékának volt csak egy élő gyermeke, 20 százalékának két gyermeke és 29 százalékának három vagy több. Nyugdíjasok helyzete 51.o. - b/ A vizsgált budapesti nyugdíjas nők igen alacsony termékenysége azzal állt összefüggésben, hogy olyan réteget képviseltek, melyben egyrészt magasabb volt a hajadonok aránya, mint az azonos korú női össznépességben, másrészt e réteg többségében azokból tevődött össze, akik évtizedeken keresztül kereső foglalkozást folytattak. Ezek jelentős része lemondott a gyermekről, vagy pedig már azért vállalt állást, mert nem leti gyermeke. Az 1960. I.1. népszámlálás eredményei szerint az összes nyugdíjas nő - saját és özvegyi jogú - 30 százalékának nem született gyermeke, míg a nyugdíjas férfiak 19 százalékának. A budapesti és az országos arányok közötti különbséget részben az okozhatta, hogy a budapesti vizsgálat az özvegyi jogú nyugdíjasokkal nem foglalkozott, de feltétlenül szerepet játszhatott az is, hogy a vizsgálatnál csak a fővárosi nyugdíjasokról volt szó; a fővárosban pedig a termékenység már évtizedek óta jelentősen alacsonyabb, mint az országos átlag. - c/ A vizsgált nyugdíjasok 9 százalékának volt gyermeke külföldön, de ezeknél az eseteknél majdnem mindig volt a nyugdíjasnak még legalább egy gyermeke Magyarországon is. - d/ A gyermekes szellemi foglalkozású nők száma igen alacsony volt a mintában, így ezek megoszlásából nem lehet következtetéseket levonni. - e/ Házastársával és gyermekével; házastársával gyermekével és gyermekének családjával; gyermekével; gyermekével és gyermekének családjával közös háztartásban élők együttes aránya.

A családi relációk mellett fontos társadalmi kapcsolatot jelenthetnek a rokon, baráti érintkezések is a nyugdíjasok életében. A budapesti felvétel ezeknek az érintkezéseknek vizsgálatára is kiterjedt. Vizsgálta először is a testvérekhez való viszonyt. Az eredmények szerint a budapesti nyugdíjasok közel négyötödének volt még élő testvére; kb. egyformán egy-egy ötödét tették a nyugdíjasoknak azok, akiknek egy, vagy kettő, vagy három testvére volt, egytizedüknek volt négy testvére s további egytizednek öt vagy annál több.^{a/} Azoknak a nyugdíjasoknak, akiknek testvére van, kétötöde gyakori kapcsolatban állt legalább egy testvérével; ez volt az aránya azoknak, akik arra a kérdésre, hogy mikor látták testvérüket utoljára, azt válaszolták, hogy a felvétel napján vagy előző napon, illetve a felvételt megelőző egy héten belül. A nyugdíjasok negyede viszont egyáltalán semmilyen kapcsolatban sem áll testvéreivel; a feltett kérdésre adott válasz szerint ezek már több mint egy éve nem látták egy testvérüket sem. Ez a csoport legerősebb volt a fizikai foglalkozású férfi nyugdíjasok között; náluk a testvérekkel rendelkezők több mint kétötöde nem tartott fenn kapcsolatot testvérével.

A vizsgálat egy másik kérdése azt tudakolta, hogy az elmúlt hetekben meglátogatta-e a nyugdíjast rokona, barátja, volt munkatársa vagy szomszédja. A válaszok szerint a legnagyobb arányban a rokon látogatások fordultak elő; a nyugdíjasok kb. felét látogatta meg rokon a felvétel előtti hetekben. Közel kétötödüket látogatta meg barátja, egyharmadukat szomszédja s közel egynegyedüknél járt volt munkatárs a vizsgált időben. A rokon, baráti és volt munkatársi látogatások előfordulásának aránya nagyobb volt a szellemi dolgozóknál, mint a fizikai dolgozóknál, viszont a szomszédok látogatása a fizikai dolgozó nyugdíjasoknál fordult gyakrabban elő. A négyféle kapcsolat összesítésében az tűnt ki, hogy a nyugdíjasok háromnegyede beszámolt valamilyen látogatásról és csupán egynegyedük volt olyan, akinél senki sem fordult meg a felvételt megelőző hetekben. Teljes társadalmi izolálódásról azonban ezeknél sem lehet beszélni, mivel az e csoportba tartozók szinte kivétel nélkül családi közösségben éltek és csak a közvetlen családi érintkezésen túli társadalmi kapcsolat hiányzott életükből.

A nyugdíjasok több mint kétötöde rendszeres kapcsolatban állt korábbi munkahelyével. Ez a kapcsolat sokszor időszakos munkavállalással is járt együtt, máskor viszont csak a régi ismerősökkel való találkozást jelentette. Néhány vállalat időnként összehívta nyugdíjas volt dolgozóit és a velük való találkozásnak ünnepélyesebb formát is adott. Azoknál, akik nem jártak be volt munkahelyükre inkább az érdektelenség volt ennek oka, mint a sértődöttség, bár ez utóbbira nézve is akadt néhány példa.

A NYUGDIJASOK IDŐMÉRLEGE

A nyugdíjazáskor véget ér az ember életének munkaviszonyától irányított kötött napirendje és hirtelen korlátlan szabadidő áll rendelkezésére. A budapesti nyugdíjasokkal foglalkozó felvétel e problémával kapcsolatban elsőnek azt vizsgálta, hogy a nyugdíjasok nyugdíjazásuk előtt mennyire készülnek elő erre a változásra, milyen arányban voltak közöttük olyanok, akik úgy mentek nyugdíjba, hogy határozott elképzeléseik voltak eljövendő szabadidejük felhasználásával kapcsolatban.

a/ A nyugdíjasok között feltűnően soknak volt még élő testvére. Ez valószínűleg elsősorban azzal függhet össze, hogy a nyugdíjasok még azokhoz a generációkhoz tartoznak, amelyek születése idején magas volt a születések száma, tehát sok testvérük született, és így közülük soknak maradhatott élő testvére még 60 éves kora körül is. A megkérdezett nyugdíjasoknak átlagosan 4 testvére született, 56 százalékuknak született 5 vagy annál több testvére.

Arra a kérdésre, hogy "voltak-e nyugdíjazása előtt elképzelései arról, hogy mint nyugdíjas mit fog csinálni?" a nyugdíjasoknak valamivel több mint kétötöde felelt igennel, azaz a többség nem készült elő lelkiileg a nyugdíjazással járó változásokra. Kiugróan magas volt a nemleges válasz a volt fizikai dolgozó nők között - 74 százalék - míg mind a férfiak, mind pedig a szellemi foglalkozású nők valamivel több mint felének volt valamilyen terve. Azok többsége akiknek nem volt terve, nem is gondolt arra, hogy célszerű volna tervet készíteni a nyugdíjas évekre, egyes esetekben azonban a tervezés azért maradt el, mert az öregedő dolgozó az utolsó pillanatig igyekezett nem gondolni arra, hogy majd nyugdíjazák.

Nagyon sokféle elképzelésről számoltak be a nyugdíjasok a felvételi interjú során. A leggyakoribb terv az volt, mely csökkentett munkaidejű állás vállalására vonatkozott és így akarta áthidalni mind a jövedelem csökkenéssel, mind pedig a megnövekedett szabadidő felhasználásával járó problémákat. A másik elég gyakran előforduló terv a házkörüli kert, egy kis gyümölcsös vagy szőlő rendszeres megművelésére vonatkozott. Ilyen tervei nemcsak a kertés városrészekben élőknek voltak, hanem belterületi lakosoknak is. Ezenkívül mindenféle ötlettel lehetett találkozni; tudományos tevékenység, intenzív muzsikálás, festés, a lakás berendezésének felújítása, betegápolás, a háztartási munkák nyugodtabb és alaposabb végzése, vagy egyszerűen csak több alvás és pihenés, mind előfordultak a nyugdíjasok által kifejtett előzetes célok között.

A vizsgálat egy másik kérdése azt tudakolta, hogy a nyugdíjasok ezeket az előzetes elképzeléseiket milyen mértékben tudták valóra váltani. A válaszok szerint az elképzelések több mint fele teljesen megvalósult, egynolcada pedig részben valósult meg. Ott, ahol az elképzelések nem valósultak meg, ennek legtöbbször az egészségi állapotban bekövetkezett hirtelen romlás volt az oka.

A vizsgálat eredményei alapján megállapítható, hogy a nyugdíjasok többségének napi feladatai között fontos szerepet töltenek be a háztartási munkák, nemcsak a nőknél, hanem a férfiaknál is. A megkérdezett nők 95 százaléka végzett rendszeresen háztartási munkát, a férfiaknak 73 százaléka. Azonban míg a nők 92 százaléka mindenféle háztartási munkát végzett, addig a férfiak többsége csak bevásárolt, vagy takarított vagy a házkörüli munkákat végezte és csak egyötöde volt olyan, aki mindenféle háztartási munkát végzett. Ezek aránya a szellemi foglalkozású férfiak között valamivel magasabb volt, mint a fizikai foglalkozásúaknál.

A nyugdíjasok egyéb napi tevékenysége igen sokféle volt és a viszonylag kis minta lehetetlenné teszi ezek gyakoriságának egyenkénti értékelését. Ezért a feldolgozás során szükség volt összevonásra. Az összevonás két szempontból történt; egyszer azt vizsgáltuk, hogy a nyugdíjas végzett-e a társadalomra, családjára nézve hasznos tevékenységet, másodszor pedig azt kerestük, hogy végzett-e valami olyan tevékenységet, mely lehetőséget nyújtott számára képességeinek kifejtésére, alkotásra. Hasznos tevékenységnek neveztük a kereső munka végzését, a háztartási és a házkörüli munkát; a másik szempont szerinti besorolásnál pedig a produktív aktivitás körébe soroltuk ismét a keresettel járó munkavégzést, de ezenkívül azokat a nem feltétlenül anyagi haszonnal járó munkákat is, mint amilyen a kertben, szőlőben végzett munka, a lakásban elvégzett javítómunkák, és a különféle amatőr művészeti tevékenységeket mint pl. festés, zenélés, stb. Nem tekintettük produktív aktivitásnak a háztartási rutin munkák végzését.

Valamilyen hasznos tevékenységet folytatott a nyugdíjasok 93 százaléka. Ezeknek jelentős része, a vizsgált nyugdíjasok 38 százaléka elsősorban háztartásában tevékenykedett, 42 százaléka pedig kereső munka végzésével hasznosította magát. A vizsgált nyugdíjasok 13 százaléka társadalmi munkák végzésével, kerti vagy szőlőmunkával foglalta el magát s mindössze 7 százaléka nem végzett semmiféle hasznos munkát sem, nagyobb részük azért, mert egészségi állapota nem engedte.

Produktív aktivitás a nyugdíjasoknak valamivel több mint felénél fordult elő. A legnagyobb szerepet a különféle aktivitások között a keresettel járó munkavégzés játszotta, amely, mint az az interjúk során kiderült, nemcsak mint jövedelemforrás volt jelentős. A nyugdíjas számára e munkavégzés azt bizonyította, hogy a társadalomnak még szüksége van rá, még fontos szerepe van; az interjúk során visszatérők voltak azok az elbeszélések, melyek arról szóltak, hogy a nyugdíjast hogy hívták be korábbi munkahelyére segíteni, mert tanácsstalanok voltak, rászorultak az ő nagy tapasztalatára.

A produktív aktivitást kifejtők aránya a legmagasabb a szellemi foglalkozású férfiaknál volt, ahol elérte a 80 százalékot, nem sokkal maradt el e mögött az arány a szellemi foglalkozású nőknél sem, ahol 76 százalékot tett ki. 60 százalék volt a produktív aktivitást kifejtők aránya a fizikai foglalkozású férfiaknál s csupán 26 százalék a fizikai foglalkozású nőknél, akik többségét a háztartási munka teljesen lekötötte. A szellemi és fizikai dolgozóknál tapasztalható arányok közötti különbség elsősorban a keresetteljáró munkavégzés gyakorisága közötti eltérésre vezethető vissza (lásd 19. oldal); a különféle passziók - hobbyk - tekintetében kisebb volt a különbség és az egyes passzió típusok sem fordultak elő csak a szellemi, vagy csak a fizikai dolgozók között.

A napi tevékenység vizsgálatánál a felvétel még annak megállapításával is foglalkozott, hogy a felvétel napját megelőző nap programjában szerepel-e a nyugdíjasnak a háztartásán kívüli személyekkel való érintkezése, tulmenőleg azon, hogy üzletben vásárolt, villamoson utazott, stb. A válaszok szerint a nyugdíjasok közel háromötöde volt barátoknál, ismerősöknél, munkahelyen, stb. vagy pedig nála voltak rokonai, ismerősei. A házastárson ^{kívül} ~~kívül~~ kapcsolat aránya ismét lényegesen magasabb volt a szellemi foglalkozásúaknál ahol mind a férfiak mind a nők esetében háromnegyed részüknél meg lehetett állapítani mint a fizikai foglalkozásúaknál, különösen a fizikai foglalkozású nőknél, ahol csak a megkérdezettek kétötöde állt ilyen kapcsolatban a felvételt megelőző napon.

A NYUGDIJASOK KULTURÁLIS TEVÉKENYSÉGE

A vizsgálat során igyekeztünk képet kapni arról, hogy a nyugdíjas életében mekkora és milyen szerepet játszanak a kulturális tevékenységek. Ezt a kérdést két vonatkozásban vizsgáltuk; egyrészt azt néztük, hogy a nyugdíjasok megnövekedett szabadidejüknek milyen részét töltötték ki kulturális tevékenységgel, másrészt a nyugdíjas kulturális érdeklődéséről kapott adatokat támpontként használtuk annak megítélésére, hogy a nyugdíjas még milyen kapcsolatban van az egész társadalommal.

Négy fő kulturális tevékenység típus köré összpontosultak a vizsgálat kérdései, ezek:

1. a napilap, hetilap és folyóirat olvasás,
2. könyvolvasás,
3. a rádió és televízió hallgatás, illetve nézése,
4. azok a kulturális tevékenységek, amelyeket nem lehet a lakásban folytatni; ezek közül vizsgáltuk a mozi, a színház, az opera, a hangverseny, a cirkusz és a sportmérkőzések látogatását.

A napilapok olvasását tudakoló kérdésre a nyugdíjasok tulnyomó többsége azt válaszolta, hogy rendszeresen olvassa a napilapokat. A válaszok értékelésénél feltétlenül fenntartással kell élni: nagyon valószínű, hogy a megkérdezettek egy része presztizs okokból vagy más elképzelések miatt valótlant állított. Ugyanakkor azonban az is biztos, hogy a legtöbb interjunál a nyugdíjas asztalán ott volt valamelyik ujság az napi vagy előző napi száma s így elképzelhető, hogy többségük valóban naponta olvas ujságot. Arra a kérdésre, hogy melyik rovatot olvassa, a legtöbb nyugdíjas nem adott határozott választ, illetve legtöbbször azt felelték, hogy "elejétől végig".

A napilap-olvasás előfordulásánál erős különbség mutatkozott a szellemi és a fizikai foglalkozásúak csoportja között, és a fizikaiak csoportjában a férfiak és a nők között is.

A napilap-olvasás és az életkor között nem mutatkozott szignifikáns kapcsolat.

A napilapok közül a nyugdíjasok legtöbbször – több mint kétötöde – a Népszabadságot olvassa, a Magyar Nemzetet és a Népszavát a szellemiek csoportjában egyforma arányban olvassák, a fizikaiaknál viszont sokkal népszerűbb a Népszava.

Az újságolvasóknak több mint a fele előfizető, különösen a szellemiek csoportjában vannak nagy többségben. A férfiak körében nagyobb szerepet játszik az újság vásárlása, míg a nők nagyobb arányban kapják másoktól az olvasott napilapokat.

A budapesti nyugdíjasok százalékos megoszlása a napilap olvasás mértéke, volt foglalkozásuk jellege és nem szerint

	Fizikai dolgozó		Szellemi dolgozó	
	férfi	nő	férfi	nő
Rendszeresen olvas	68,1	50,0	83,4	89,7
Alkalmanként olvas	12,8	23,7	13,3	10,3
Nem olvas	19,1	26,3	3,3	-
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0
Előfizetés útján kapja	55,3	42,1	66,7	72,4
Vásárolja	21,3	7,9	30,0	6,9
Egyéb módon jut hozzá	4,3	23,7	-	20,7
Nem olvas	19,1	26,3	3,3	-
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

A hetilapok olvasása tekintetében ugyanazt tapasztaltuk, mint a napilapoknál: a szellemi dolgozók többen fizettek elő vagy vásároltak, mint a fizikai dolgozók; ez utóbbi csoportban különösen a nőknél volt kicsi a hetilapok és folyóiratok előfizetőinek és vásárlóinak aránya.

A nyugdíjasok 55 százaléka olvasott a felvétel időpontjában könyvet. A könyvolvasók aránya lényegesen magasabb volt a szellemi dolgozók között, mint a fizikai dolgozóknál. Míg a szellemieknél nincs lényeges különbség a könyvolvasó férfiak és nők aránya között, a fizikaiaknál a férfiak lényegesen kedvezőbb képet mutattak a nőknél. Az emelkedő életkor és a könyvolvasás csökkenése között összefüggés csak a fizikai dolgozó nőknél volt tapasztalható.

A vizsgálat időpontjában könyvet olvasó nyugdíjasok aránya nem és a volt foglalkozás jellege szerint

	A könyvet olvasók százalékos aránya
Fizikai dolgozó férfi	49
nő	37
Szellemi dolgozó férfi	87
nő	90

A vizsgálat során megkérdeztük a nyugdíjasokat, hogy fel tudnak-e sorolni könyveket, melyeket az elmúlt évben olvastak. Valamivel kevesebben tudtak korábban olvasott könyvcímeket mondani, mint ahányan a vizsgálat időpontjában olvastak, az eltérés azonban nem volt nagy.

A könyvolvasás előfordulása és az egy főre jutó jövedelem, azaz az anyagi helyzet között nem lehe-
tett határozott kapcsolatot megállapítani. Ez arra enged következtetni, hogy a könyvek beszerzése nem jár
komoly költségekkel és a rossz anyagi helyzet nem akadályozza meg a nyugdíjast a könyvolvasásban. Mint az
interjúk során számos esetben kiderült, a kölcsönkönyvtáraknak igen fontos szerepe van a nyugdíjasok könyv-
ellátásában.

A nyugdíjasok túlnyomó többségének az életében a rádióhallgatás igen fontos helyet foglalt el. A vizs-
gált nyugdíjasoknak mindössze 9 százaléka nem hallgatott rádiót. A napi rádióhallgatási idő erősen változó
volt; nagy számmal szerepeltek olyanok is, akiknél a rádió állandóan nyitva volt és mindenféle egyéb otthoni
tevékenységüket a rádió hallgatásával kötötték egybe. A vizsgálat eredményei szerint a napi rádióhallgatási
idő az életkortól nem függött és a nőknél nagyobb volt, mint a férfiaknál. A szellemiek és a fizikaiak között
nem volt nagyobb különbség a nők között, a volt szellemi foglalkozású férfi nyugdíjasok csoportjában viszont
valamivel kevesebb volt a naponta hosszú időn keresztül rádiót hallgatók aránya, mint a volt fizikai dolgozó
férfiaknál. A nyugdíjas családjában egy főre eső jövedelem és a rádióhallgatás között nem mutatkozott kap-
csolat, csak néhány olyan kivételesen szegény nyugdíjast találtunk, akinél anyagi okok is közrejátszhattak
abban, hogy nem volt rádiója.

A budapesti nyugdíjasok százalékos megoszlása a napi rádióhallgatás ideje,
a volt foglalkozás jellege és nem szerint

	Fizikai dolgozó		Szellemi dolgozó	
	férfi	nő	férfi	nő
Nem hallgat	8,5	10,5	10,0	6,9
1-3 órát hallgat	51,1	39,5	50,0	41,4
4 vagy több órát hallgat	38,3	44,8	26,7	44,8
Ismeretlen	2,1	5,2	13,3	6,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

A nyugdíjasok kb. egyötödének háztartásában volt televíziós készülék. A televízió műsor nézésének
legnagyobb jelentősége a szellemi dolgozó férfiak életében volt; 33 százalékuk nézte rendszeresen a műsort;
a fizikai dolgozó férfiak 23, a szellemi dolgozó nők 21, a fizikai dolgozó nőknek pedig csak 13 százaléka nézte
a televízióműsort.

A lakásból való hosszabb időtartamu eltávozással együttjáró kulturális tevékenységek közül a mozi-
látogatás játszotta a legnagyobb szerepet, de meglehetősen nagy volt azoknak aránya is, akik az elmúlt évben
színházban voltak. Operába és még inkább hangversenyre a nyugdíjasoknak igen kis része járt és kevesebb
mint minden tizedik megkérdezett nyugdíjas volt cirkuszban és sportmérkőzésen.

A mozilátogatás gyakoriságára vonatkozó kérdés kiegészítéseképpen megkérdeztük, hogy meg tud-e nevezni a nyugdíjas egy az elmúlt évben látott filmet, amely különösen tetszett. Az adatok azt mutatják, hogy a viszonylag gyakran moziba járókhoz viszonyítva aránylag kevesen emlékeztek vissza ilyen filmre.

A rendszeresen moziba járók és a látott filmet megnevezni tudók aránya százalékban,
a volt foglalkozás jellege és nem szerint

	Fizikai dolgozó			Szellemi dolgozó		
	összesen	férfi	nő	összesen	férfi	nő
A rendszeresen (hetenként vagy havonta) moziba járók aránya	34	23	47	36	40	31
Azon nyugdíjasok aránya, akik meg tudtak nevezni egy látott filmet, mely különösen tetszett	20	13	29	32	30	34

A bemutatott adatok azt is jelzik, hogy a mozilátogatás - a rádióhallgatáshoz hasonlóan - olyan kulturális tevékenység, ahol a társadalmi réteg különbségek nem játszottak nagy szerepet. Lényeges különbség mutatkozott viszont a volt fizikai foglalkozású nyugdíjasok rétegén belül nemek szerint: a nők lényegesen többet jártak moziba. Ha a mozilátogatást életkor szerint vizsgáljuk, azt találjuk, hogy a 70 éves és idősebb nyugdíjasoknak már csak kis része járt moziba. Gyenge negatív korreláció mutatkozik a mozibajárás gyakorisága és a családban egy főre eső jövedelem között.

A színházlátogatók aránya lényegesen nagyobb volt a szellemi foglalkozású nyugdíjasok között, az opera és hangverseny látogatás pedig szinte csak a szellemiek körében előforduló kulturális tevékenység. Érdekes, hogy mind a három területen a szellemi foglalkozású nők csoportja nagyobb kulturális érdeklődést mutat a szellemi férfiakénál, a fizikaiak között is nagyobb arányban jártak színházba a nők, mint a férfiak. Nem mutatkozott viszont lényeges anyagi összefüggés a színház-, opera- és hangversenylátogatók aránya és az egy főre eső jövedelem kategóriák között. Az életkorral való összefüggésben vizsgálva ismét azt tapasztaltuk, hogy a 70 évnél idősebb nyugdíjasoknak már csak igen kis része folytat ilyen kulturális tevékenységet.

Teljesen eltérő képet mutat a cirkusz és sportmérkőzés látogatók aránya társadalmi rétegenként és nemeként. A szellemi férfiak között volt a legnagyobb azoknak aránya, akik az elmúlt évben cirkuszelőadáson vagy sportmérkőzésen résztvettek, valamivel kisebbek az arányszámok a fizikai férfiaknál. A fizikai foglalkozású női nyugdíjasok hasonló arányban jártak cirkuszba mint a férfiak, viszont a vizsgált mintában egyetlen szellemi női nyugdíjast sem találtunk, aki cirkuszban lett volna. Sportmérkőzésre a nyugdíjas nők gyakorlatilag nem jártak.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a vizsgált kulturális tevékenységek közül a rádióhallgatás és a napilapok olvasása játsza a legnagyobb szerepet, a szellemi rétegben a nyugdíjasok nagy többsége olvas könyvet és mindkét rétegben elég nagy a moziba járók aránya.

A NYUGDIJASOK EGÉSZSÉGI ÁLLAPOTA

A nyugdíjasok életében döntő szerepe van egészségi állapotuknak. A betegségeknek jelentős befolyása lehet már magának a nyugdíjazásnak bekövetkeztére is, és bizonyos fokig az egészségi állapottól függő a nyugdíjazás tényének megítélése is. A nyugdíjazás után pedig az egészségi állapot szabja meg, hogy lehetséges-e

nyugdíjkiegészítő kereső munka vállalása és így befolyásolja az anyagi helyzetet; ettől függő a nyugdíjas tevékenysége s ezzel együtt családi szerepe, társadalmi kapcsolatainak intenzitása, produktív aktivitása és részben kulturális tevékenysége is.

A felvétel során néhány kérdés a nyugdíjazás előtti egészségi állapotra vonatkozott. A kapott válaszokból kiderült, hogy a nyugdíjasok 15 százaléka volt 6 hétig vagy annál hosszabb ideig a nyugdíjazás előtti munkában eltöltött évben betegállományban. A nyugdíjasok 75 százaléka nem emlékezett arra, hogy az utolsó munkaévben egyáltalán betegállományban lett volna, ami valószínűtlenül magas arány. Mindenesetre feltételezhető, hogy azokat, akik úgy emlékeznek vissza, hogy ~~mi~~ voltak egyáltalán betegállományban, súlyos betegség nem akadályozhatta a munka végzésében.

A nyugdíjazás előtt valamilyen betegséggel rendszeres orvosi kezelés alatt állt a megkérdezettek közel fele. Bár ezek a betegségek nem zárták ki a munka végzését, a nyugdíjazásnál és különösen a nyugdíjazás megítélésénél szerepük volt. Azoknak, akik azzal indokolták nyugdíjazásukat, hogy már nem voltak képesek tovább dolgozni, 73 százaléka állt rendszeres orvosi kezelés alatt. (Megjegyzendő azonban, hogy a rendszeresen kezelt betegeknek 23 százaléka még tovább szeretett volna dolgozni.) Mindenesetre az megállapítható, hogy a kezeltéknél sokkal nagyobb aránnyal szerepeltek azok, akik úgy vélték, hogy már nem voltak képesek tovább dolgozni (51 százalék szemben 18 százalékkal). viszont a még szívesen tovább dolgozók aránya az egészségesek között volt valamivel magasabb.

A felvétel időpontjában több nyugdíjas állt rendszeres kezelés alatt, mint nyugdíjazás előtt; a nyugdíjasok 63 százaléka válaszolta, hogy egy vagy több betegséggel kezelik. A betegségek többsége azonban csak mérsékelten korlátozta a nyugdíjasok aktivitását, mindössze 3 százaléka volt állandó fekvésre kényszerítve s 14 százaléka volt hat hétig vagy annál hosszabb ideig fekvő beteg. A megkérdezettek kb. 70 százaléka állította, hogy a felvételt megelőző évben nem volt fekvő beteg; azonban e kérdés megbeszélésénél az interjúk során gyakran észrevehető volt a nyugdíjasoknak az a törekvése, hogy dicsekedjenek jó egészségi állapotukkal és részben ezzel magyarázható a fekvő betegségek előfordulásának elhallgatása is.

Erre utal az az adat is, mely szerint a nyugdíjasok 19 százaléka vett igénybe kórházi ápolást a felvételt megelőző évben. Ez mintegy kétszerese az országos arálynak. Az átlagos megbetegedési statisztikai adatok szerint pedig egy kórházban ápolat megbetegedésre kb 3 fekvőbetegség jut. Az a körülmény, hogy a kórházban ápoltakon kívül a nyugdíjasoknak mindössze 10 százaléka számolt be fekvőbetegségről (vagyis csupán minden második kórházi esetre jutott egy bevallott otthoni fekvőbetegség), összefüggésben van a nyugdíjasok egészségügyi szemléletének változásával is. A nyugdíjas életformájával összefüggésben számos olyan kisebb ill. krónikus megbetegedésre (melyek egy dolgozónál esetleg munkaképtelenséget idéznek elő) pszichikailag kevésbé reagál. Részben hozzácsokott, előfordulását hamarabb elfelejti (miután életformájában nem jelentett változást) és tulajdonképpen inkább csak azokra az esetekre emlékszik, melyek egészségi helyzetének lényeges rosszabbodását vagy körülményeinek változását hozták magukkal (súlyos betegség, kórházi ápolás stb.). Ehhez a szemléletváltozáshoz még hozzájárul az az előbbieken említett vágy, hogy egészségi helyzetét ön-maga előtt is kedvezőnek tüntesse fel.

Fekvéssel járó betegség esetén a férfi nyugdíjasok nagy többségét, negyötödét házastársa ápolta. A házasság nők esetében is a házastárs, a férj végezte az ápolási feladatokat, azonban a nyugdíjas nők nagy része hajadon, özvegy vagy elvált és ezek rokonok, lakótársak, szomszédok jóindulatára szorultak. Közülük került ki az a néhány személy is, aki senkitől sem várhat segítséget, pedig ezek között voltak olyanok is, akik a felvételt megelőző évben több mint három hónapon át voltak fekvő betegek.

A kórházi ápolás többnyire csak 2-3 hétig tartott és csak néhány olyan eset fordult elő a mintában, amikor a nyugdíjas egy év alatt több hónapig szorult kórházi ápolásra.

A betegségek között a leggyakrabban a szív és a keringési rendszer megbetegedései fordultak elő, ezenkívül többször volt szó az interjú során a nyugdíjasok ízületi bántalmairól, reumatikus panaszairól, idegrendszeri megbetegedéséről, hallási és látási nehézségeiről stb. Az egészségi állapotban a nyugdíjazás óta bekövetkezett romlást a nyugdíjasok többnyire nem hozták kapcsolatba a nyugdíjazás tényével, előfordult azonban néhány eset, amikor a kérdezett által elmondottak szerint a nyugdíjazás az egészségi állapot rohamos rosszabbodását eredményezte. Ezeknél a megszokott életmód megszakadása állandó nyugtalanságot, ideges állapotot eredményezett, mely fizikai leromlást vont maga után. A mintában előfordult azonban ennek a fordítottja is, amikor a nyugdíjazással az addig beteges ember állapotában hirtelen javulás következett be, s néhány hónap alatt panaszmentes lett.

IV. Módszertani megjegyzések

MINTAVÉTEL

A reprezentatív felvétel során megkérdezett nyugdíjasokat az 1963. áprilisában végrehajtott vizsgálat alkalmával válaszoló nyugdíjasok közül választottuk ki. Az 1963-1964 telén végrehajtott felvétel mintájának kiválasztása szempontjából az előző felvétel anyagát alapmintának tekintettük, amelynek már ismert volt az összetétele a legfontosabb jellegzetességek szerint és most ezek figyelembe vételével történhetett a második felvétel mintájának kiválasztása. (Az 1963 áprilisi felvétel során megkérdezett nyugdíjasokat az Országos Nyugdíjintézet által nyugellátásban részesített személyek közül választottuk ki. E mintavétel részletes leírása: A nyugdíjasok helyzete című kiadványban 19-24 oldalon található.)

A jelen felvétel mintavétele tehát kétlépcsősnek tekinthető. A második lépésben az alapmintából csak azok közül a budapesti nyugdíjasok közül választottunk, akik saját jogon kapják nyugdíjukat, azaz maguk voltak a keresők. További szűkítése volt a vizsgálati körnek, hogy csak olyan nyugdíjasokkal kívántunk foglalkozni, akik 1959-ben vagy azután, azaz az utolsó nyugdíjrendelet érvénybelépte után mentek nyugdíjba. Ezt a korlátozást elsősorban azért tartottuk szükségesnek, mert a vizsgálat elsősorban a nyugdíjazás lefolyását és hatását kívánta felmérni és ez olyanoknál, akik már több mint öt éve mentek nyugdíjba, nagyobb nehézségekbe ütközött volna.

Az alapmintában összesen 573 sajátjogu, 1959-ben és utána nyugdíjba ment budapesti nyugdíjas szerepelt. Ezeket csoportosítottuk nem, kor, az utolsó foglalkozás jellege és a nyugdíjösszeg nagysága szerint, kettős bontást alkalmazva. (Férfi, nő; férfiaknál: 1898-1902-ben vagy 1897-ben és korábban született, nőknél: 1903-1907-ben vagy 1902-ben és korábban született; fizikai vagy szellemi dolgozó; nyugdíjának összege - 999 Ft vagy 1 000 Ft és azon felül.) Összesen 16 alcsoportot kaptunk és a mintavétel az egyes alcsoportokból történt mechanikus kiválasztással. A kiválasztásnál rétegezést is alkalmaztunk; a szellemi jellegű foglalkozásukat kétszeres aránnyal szerepeltettük a mintában a fizikai jellegű foglalkozásukhoz viszonyítva; az előbbiekből az alapminta anyagának 40, az utóbbiak közül 20 százaléka szerepelt a felvétel mintájában. Tekintve, hogy az alapminta kb. 1 százalékos reprezentációja volt a nyugdíjasoknak, így a jelen felvétel mintája a fizikai jellegű foglalkozásuknál 2, a szellemi foglalkozásuknál 4 ezrelékes reprezentációnak tekinthető.

Összesen 144 nyugdíjast választottunk ki.

A MEGKÉRDEZÉS MÓDJA

A kívánt információ begyűjtése interjúk segítségével történt. Az interjúkat a Szociálisstatisztikai osztály két és a Népességtudományi Kutatócsoport egy munkatársa hajtotta végre. Az interjúk egy előre megszerkesztett 65 kérdést tartalmazó kérdőív alapján történtek. A kérdések fele részben nyitottak, fele részben

zártak voltak. Az interjúk általában 40 perc és egy óra közötti időt vettek igénybe. Az interjúk helye egy-két kivételtől eltekintve a nyugdíjas lakása volt, ahol a kérdező levélben történő előzetes bejelentkezés után kereste fel a nyugdíjast. A kérdezés és megfigyelés egységesítése érdekében több esetben az interjunál a kérdezőn kívül valamelyik másik felvevő is megjelent, mint megfigyelő.

Az interjúk 1963. novemberétől 1964. február közepéig folytak.

A NEM VÁLASZOLÁS

Az eredetileg kiválasztott 144 személy közül tíz személlyel nem lehetett az interjút végrehajtani (elhalálozás, betegség, elköltözés, stb. miatt). Közülük mindössze egy nyugdíjas tért ki az interjú elől levélben kérve, hogy tekintsünk el megkérdezésétől. A visszautasításnak ez az alacsony aránya valószínűleg első sorban abból adódik, hogy az alampintában olyanok szerepeltek csak, akik már egyszer hajlandók voltak válaszolni egy kérdőívre és így már nem volt számukra idegen a vizsgálat.

A nem válaszolókat^{a/} a vizsgálat során helyettesítettük, helyükbe megfelelő csoportjukból mást választottunk.

AZ EREDMÉNYEK FELDOLGOZÁSA

Az interjú során a kérdező pontosan feljegyezte a kapott válaszokat, majd munkahelyén a jegyzetek alapján kitöltötte a kérdőívet. A vizsgálat befejeztével történt a válaszok kódolása, majd pedig a kódszámok statisztikai lapokra kerültek, melyek feldolgozása - a kis mintára való tekintettel - kézi úton történt. Az összesítések először négy főcsoportra nézve külön-külön történtek: volt fizikai foglalkozású férfi, volt fizikai foglalkozású nő, volt szellemi foglalkozású férfi, volt szellemi foglalkozású nő. A négy csoport adatainak összesítésénél azután figyelembe vettük, hogy a mintavételnél a szellemi foglalkozásúak dupla súllyal szerepeltek és ezért az összesítésnél a fizikai foglalkozásúak adatait minden esetben kétszeres értékben vettük. E felszorzás következménye, hogy a táblázatos anyagban az összes esetszám 229, annak ellenére, hogy csak 144 felvételt hajtottunk végre.

A MINTA MEGOSZLÁSA NÉHÁNY JELLEGZETESSÉG SZERINT

A 144 megkérdezett nyugdíjas néhány fontosabb sajátosság szerint a következőképpen oszlott meg:

Volt fizikai jellegű foglalkozású	férfi	47
	nő	38
Volt szellemi jellegű foglalkozású	férfi	30
	nő	29
A fizikai jellegű foglalkozásúak közül		
szakmunkás	férfi	21
	nő	1
betanított és segédmunkás	férfi	26
	nő	37
A szellemi jellegű foglalkozásúak közül		
értelmiségi	férfi	15
	nő	9
egyéb szellemi	férfi	15
	nő	20

a/ Nem válaszolók = akikkel az interjú különféle okokból nem volt végrehajtható.

Kor szerinti megoszlásuk:

	Férfi		Nő	
	fizikai	szellemi	fizikai	szellemi
55 - 59 éves	-	-	17	10
60 - 64 "	26	12	12	10
65 - 69 "	14	10	1	5
70 éves és idősebb	7	8	3	4
Összesen	47	30	38	29

Lakóhelyük szerint Budapest egyes kerületei a következőképpen voltak reprezentálva:

I. kerület	5 nyugdíjas	XII. kerület	6 nyugdíjas
II. "	11 "	XIII. "	9 "
III. "	5 "	XIV. "	11 "
IV. "	4 "	XV. "	2 "
V. "	7 "	XVI. "	8 "
VI. "	6 "	XVII. "	2 "
VII. "	12 "	XVIII. "	6 "
VIII. "	13 "	XIX. "	5 "
IX. "	12 "	XX. "	3 "
X. "	2 "	XXI. "	5 "
XI. "	8 "	XXII. "	2 "

V. Táblázatok

1. A NYUGDIJAZÁS IDÓPONTJA ÉS KÖRÜLMÉNYEI

1.1 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása a volt foglalkozás jellege, nem és a nyugdíjazás évében betöltött korév szerint

A nyugdíjazás évében betöltött korév	A volt foglalkozás jellege					
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
54 és kevesebb	6	2	-	2	6	4
55		24		6		30
56		8		2		10
57		8		2		10
58		2		2		4
59		6		3		9
60	30	6	5	2	35	8
61	20	2	8	1	28	3
62	4	-	3	3	7	3
63	10	-	3	-	13	-
64	6	-	1	-	7	-
65	2	-	1	1	3	1
66	-	-	1	1	1	1
67	2	2	-	1	2	3
68	-	6	2	-	2	6
69	-	-	3	-	3	-
70	-	2	1	2	1	4
71 és több	14	8	2	1	16	9
Összesen	94	76	30	29	124	105

1.2 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy mi a véleményük saját nyugdíjazásukról

Vélemény a saját nyugdíjazásról	A volt foglalkozás jellege					
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
Már korábban is nyugdíjba ment volna	14	6	1	1	15	7
Eleget dolgozott	24	18	4	4	28	22
Már nem volt képes tovább dolgozni	34	34	9	4	43	38
Még szívesen tovább dolgozott volna	16	8	15	16	31	24
Egyéb vélemény	2	6	1	4	3	10
Nincs határozott véleménye	4	4	-	-	4	4
Összesen	94	76	30	29	124	105

1.3 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy utolsó munkaviszonyuk hogy szűnt meg

A volt foglalkozás jellege	Nem	A munkaviszony megszüntetésének módja			
		saját kérésére szüntették meg	saját kérésére, de a munkáltató felszólítására	a munkáltató mondott fel	összesen
Fizikai dolgozó	férfi	70	4	20	94
	nő	64	2	10	76
Szellemi dolgozó	férfi	21	1	8	30
	nő	17	2	10	29
Összesen	férfi	91	5	28	124
	nő	81	4	20	105

1.4 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása aszerint, hogy mi a véleményük saját nyugdíjazásukról és mi volt utolsó munkaviszonyuk megszüntetésének módja

Vélemény a saját nyugdíjazásról	A munkaviszony megszüntetésének módja			
	saját kérésére szüntették meg	saját kérésére, de a munkáltató felszólítására	a munkáltató mondott fel	összesen
Már korábban is nyugdíjba ment volna	20	-	2	22
Eleget dolgozott már	45	4	1	50
Már nem volt képes tovább dolgozni	69	-	12	81
Még szívesen tovább dolgozott volna	19	5	31	55
Egyéb vélemény	13	-	-	13
Nincs határozott véleménye	6	-	2	8
Összesen	172	9	48	229

1.5 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása munkatörténetük szerint

Munkatörténet		Nyugdíjasok száma
<u>Fizikai dolgozók</u>		
/1/ Mindig fizikai jellegű munkát végzett hasonló beosztásban és presztízzsel		62
/2/ Mindig fizikai jellegű munkát végzett, de különféle jellegűeket, melyek presztízse kb. azonos		38
/3/ Mindig fizikai jellegű munkát végzett, de beosztása fokozatosan emelkedett s presztízse nyugdíjazás előtt volt a legmagasabb		22
/4/ Mindig fizikai jellegű munkát végzett, de beosztása, presztízse a nyugdíjazás előtt alacsonyabb volt mint korábban		20
/5/ Általában fizikai jellegű munkát végzett, de átmenetileg néhány évig szellemi jellegűt		4
/6/ Korábban szellemi jellegű munkát végzett, de a nyugdíjazás előtti években fizikai jellegűt		6
/7/ Korábban önálló volt, a nyugdíjazás előtti években fizikai jellegű munkát végzett		18
Összesen fizikai dolgozó volt		170
<u>Szellemi dolgozók</u>		
/8/ Mindig szellemi jellegű munkát végzett, hasonló beosztásban és presztízzsel		20
/9/ Mindig szellemi jellegű munkát végzett, különféle jellegűeket, melyek presztízse kb. azonos		7
/10/ Mindig szellemi jellegű munkát végzett, de beosztása fokozatosan emelkedett s presztízse a nyugdíjazás előtt volt a legmagasabb		11
/11/ Mindig szellemi jellegű munkát végzett, de beosztása, presztízse, a nyugdíjazás előtt alacsonyabb volt mint korábban		9
/12/ Általában szellemi jellegű munkát végzett, de átmenetileg néhány évig fizikai jellegűt		4
/13/ Korábban fizikai jellegű munkát végzett, de a nyugdíjazás előtti években szellemi jellegűt		5
/14/ Korábban önálló volt, a nyugdíjazás előtti években szellemi jellegű munkát végzett		3
Összesen szellemi dolgozó volt		59
Összesen		229

1.6 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása munkatörténetük és nyugdíjazásukról való véleményük szerint

Vélemény a saját nyugdíjazásról	Munkatörténet			
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó	
	beosztásának presztízse			
	azonos vagy emelkedő	csökkenő	azonos vagy emelkedő	csökkenő
Már korábban is nyugdíjba ment volna	14	6	2	-
Eleget dolgozott már	30	12	7	1
Már nem volt képes tovább dolgozni	52	16	10	3
Még szívesen tovább dolgozott volna	16	8	23	8
Egyéb vélemény	4	4	5	-
Nincs határozott véleménye	6	2	-	-
Összesen	122	48	47	12

1.7 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nyugdíjazásukról való véleményük és nyugdíjuk havi összege szerint

A nyugdíj havi összege	Vélemény a saját nyugdíjazásról						
	már korábban is nyugdíjba ment volna	eleget dolgozott már	már nem volt képes tovább dolgozni	még szívesen tovább dolgozott volna	egyéb vélemény	nincs határozott véleménye	összesen
500 - 599 Ft	3	10	30	6	4	2	55
600 - 699 "	2	2	5	7	1	2	19
700 - 799 "	2	8	11	12	3	-	36
800 - 899 "	2	10	10	5	1	-	28
900 - 999 "	2	2	3	2	2	-	11
1 000 - 1 099 "	4	3	3	2	2	-	14
1 100 - 1 199 "	3	2	2	3	-	-	10
1 200 - 1 299 "	-	-	3	3	-	2	8
1 300 - 1 399 "	-	5	3	2	-	2	12
1 400 - 1 499 "	-	1	2	3	-	-	6
1 500 - 1 599 "	-	-	4	1	-	-	5
1 600 - 1 699 "	4	3	2	3	-	-	12
1 700 - 1 799 "	-	3	-	3	-	-	6
1 800 - 1 899 "	-	-	-	-	-	-	-
1 900 - 1 999 "	-	-	1	-	-	-	1
2 000 és több	-	1	2	3	-	-	6
Összesen	22	50	81	55	13	8	229

*1.8 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása munkatörténetük és aszerint,
hogy hiányolják-e a megszokott munkát*

Munkatörténet	Hiányzik-e a megszokott munka			Összesen
	igen	nem	ismeretlen	
<u>Fizikai dolgozó</u>				
Beosztásának presztízse				
azonos, vagy emelkedő	38	90	4	122
csökkenő	10	38	-	48
<u>Szellemi dolgozó</u>				
Beosztásának presztízse				
azonos vagy emelkedő	17	30	-	47
csökkenő	6	6	-	12
Összesen	61	164	4	229

*1.9 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása munkaviszonyuk megszüntetési módja és aszerint,
hogy hiányolják-e a megszokott munkát*

A munkaviszony megszüntetésének módja	Hiányzik-e a megszokott munka			Összesen
	igen	nem	ismeretlen	
Saját kérésére szüntették meg	44	126	2	172
Saját kérésére, de a munkáltató felszólítására	2	7	-	9
A munkáltató mondott fel	15	31	2	48
Összesen	61	164	4	229

*1.10 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nyugdíjazásukról való véleményük és aszerint,
hogy visszamennének-e korábbi munkahelyükre teljes munkaidőben dolgozni*

Vélemény a saját nyugdíjazásról	Visszamenne-e korábbi munkahelyére teljes munkaidőben dolgozni			Összesen
	igen	nem	ismeretlen	
Már korábban is nyugdíjba ment volna	-	22	-	22
Eleget dolgozott már	-	50	-	50
Már nem volt képes tovább dolgozni	4	75	2	81
Még szívesen tovább dolgozott volna	18	36	1	55
Egyéb vélemény	-	13	-	13
Nincs határozott véleménye	-	8	-	8
Összesen	22	204	3	229

2. A NYUGDIJAZÁS ANYAGI KÖVETKEZMÉNYEI

2.1 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és a nyugdíj havi összege szerint

A nyugdíj havi összege	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	
500 - 599 Ft	4	50	-	1	55
600 - 699 "	12	4	1	2	19
700 - 799 "	12	16	-	8	36
800 - 899 "	18	4	3	3	28
900 - 999 "	8	-	1	2	11
1 000 - 1 099 "	8	-	2	4	14
1 100 - 1 199 "	6	-	2	2	10
1 200 - 1 299 "	4	-	2	2	8
1 300 - 1 399 "	6	2	3	1	12
1 400 - 1 499 "	2	-	4	-	6
1 500 - 1 599 "	4	-	1	-	5
1 600 - 1 699 "	6	-	4	2	12
1 700 - 1 799 "	4	-	2	-	6
1 800 - 1 899 "	-	-	-	-	-
1 900 - 1 999 "	-	-	1	-	1
2 000 és több	-	-	4	2	6
Összesen	94	76	30	29	229

2.2 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy háztartásukban mennyi az egy főre jutó jövedelem

Az egy főre jutó jövedelem	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	
300 - 399 Ft	8	-	-	-	8
400 - 499 "	10	-	-	-	10
500 - 599 "	12	30	1	-	43
600 - 699 "	12	2	1	4	19
700 - 799 "	18	20	4	4	46
800 - 899 "	10	8	4	3	25
900 - 999 "	8	2	5	3	18
1 000 - 1 099 "	6	2	1	2	11
1 100 - 1 199 "	2	6	2	2	12
1 200 - 1 299 "	-	2	4	2	8
1 300 - 1 399 "	4	2	2	2	10
1 400 - 1 499 "	2	-	2	2	6
1 500 - 1 599 "	2	2	1	1	6
1 600 - 1 999 "	-	-	2	-	2
2 000 és több	-	-	1	4	5
Összesen	94	76	30	29	229

2.3 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása a nyugdíj havi

A nyugdíjazás előtti havi kereset összege	A nyugdíj havi összege (Ft)						
	500- 599	600- 699	700- 799	800- 899	900- 999	1 000- 1 099	1 100- 1 199
Kevesebb mint 800 Ft	8	-	-	-	-	-	-
800 - 899 Ft	12	-	-	-	-	-	-
900 - 999 "	14	-	2	-	-	-	-
1 000 - 1 099 "	6	2	1	-	-	-	-
1 100 - 1 199 "	2	3	5	6	-	-	-
1 200 - 1 299 "	2	5	12	-	-	-	-
1 300 - 1 399 "	6	4	6	9	3	-	-
1 400 - 1 499 "	2	2	3	4	3	2	-
1 500 - 1 599 "	2	-	2	2	3	2	-
1 600 - 1 699 "	-	1	2	2	-	4	-
1 700 - 1 799 "	-	-	-	-	-	2	2
1 800 - 1 899 "	-	-	1	1	-	-	3
1 900 - 1 999 "	-	-	2	2	2	3	3
2 000 - 2 099 "	1	-	-	-	-	-	2
2 100 - 2 199 "	-	-	-	-	-	-	-
2 200 - 2 299 "	-	2	-	-	-	-	-
2 300 - 2 399 "	-	-	-	-	-	-	-
2 400 - 2 499 "	-	-	-	-	-	-	-
2 500 - 2 599 "	-	-	-	2	-	1	-
2 600 - 2 699 "	-	-	-	-	-	-	-
2 700 - 2 799 "	-	-	-	-	-	-	-
2 800 - 2 899 "	-	-	-	-	-	-	-
2 900 - 2 999 "	-	-	-	-	-	-	-
3 000 és több "	-	-	-	-	-	-	-
Összesen	55	19	36	28	11	14	10

összege és a nyugdíjazás előtti havi kereset összege szerint

A nyugdíj havi összege (Ft)									Összesen
1 200- 1 299	1 300- 1 399	1 400- 1 499	1 500- 1 599	1 600- 1 699	1 700- 1 799	1 800- 1 899	1 900- 1 999	2 000-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	8
-	-	-	-	-	-	-	-	-	12
-	-	-	-	-	-	-	-	-	16
-	-	-	-	-	-	-	-	-	9
-	-	-	-	-	-	-	-	-	16
-	-	-	-	-	-	-	-	-	19
-	-	-	-	-	-	-	-	-	28
-	-	-	-	-	-	-	-	-	16
-	-	-	-	-	-	-	-	-	11
-	-	-	-	-	-	-	-	-	9
1	-	-	-	-	-	-	-	-	5
-	-	1	-	-	-	-	-	-	6
2	1	-	-	-	-	-	-	-	15
4	2	-	2	-	-	-	-	-	11
1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
-	2	1	2	-	-	-	-	-	7
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	2	-	-	-	-	2
-	4	2	-	5	-	-	-	-	14
-	-	2	-	1	2	-	-	-	5
-	-	-	-	1	1	-	-	-	2
-	-	-	1	-	2	-	-	-	3
-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
-	3	-	-	3	-	-	1	6	13
8	12	6	5	12	6	-	1	6	229

2.4 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és a nyugdíjkiegészítés módja szerint ^{a/}

A nyugdíjkiegészítés formái	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	
Nem volt kiegészítés	34	24	5	4	67
Teljes munkaidős munkát végzett	-	-	-	1	1
Csökkentett munkaidős munkát végzett	36	24	20	17	97
Albérletet tartott	4	6	1	-	11
Családja és rokonai pénzzel támogatták	2	2	1	-	5
Háztartásában az egy főre jutó jövedelem magasabb mint a nyugdíjas saját jövedelme	6	14	4	3	27
Ingóságokat adott el	2	4	3	3	12
Ingatlant adott el	6	-	-	-	6
Egyéb	10	8	1	1	20

a/ A táblában az egyes kiegészítési módok külön-külön összesítve szerepelnek, azaz, ha egy nyugdíjasnál több kiegészítési mód is kiderült, úgy az összesítésnél mindegyik módot figyelembe vettük.

2.5 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy milyen háztartási és egyéb fogyasztási költségek csökkentésére került sor a nyugdíjazás után ^{b/}

A fogyasztási csoportok	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	
Élelmezés	30	26	3	3	62
Lakbér, fűtés, világítás	12	20	8	3	43
Ruházkodás	62	50	13	12	137
Művelődés, szórakozás	18	22	6	12	58
A fogyasztási kiadások csökkentésére nem került sor	20	16	9	13	58

b/ A táblában az egyes fogyasztási csoportokban történő kiadás csökkentések külön-külön összesítve szerepelnek, azaz, ha egy nyugdíjas többféle kiadáscsökkentésről is beszámolt, akkor az összesítésnél mindegyiket figyelembe vettük.

2.6 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy nyugdíjazásuk óta történt-e változás lakásvizonyaikban

Történt-e változás lakásvizonyaiban	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	
Nem változott	78	56	21	25	180
Változott, mégpedig					
lakást változtatott	8	16	7	2	33
nőtt lakásában a lakók száma	6	4	1	2	13
csökkent lakásában a lakók száma	2	-	-	-	2
egyéb változás történt	-	-	1	-	1
Összesen	94	76	30	29	229

2.7 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és a lakáshasználati jogcím szerint

Lakáshasználati jogcím	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	
Tulajdonos vagy tulajdonos családtagja	24	14	7	4	49
Főbérlet vagy főbérlet családtagja	60	52	18	17	147
Társbérlet vagy társbérlet családtagja	8	8	5	8	29
Albérlet	2	2	-	-	4
Összesen	94	76	30	29	229

2.8 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege, lakásuk nagysága, konyhával, illetve fürdőszobával való felszereltsége szerint

A lakószobák száma és a konyhával, fürdőszobával való ellátottság	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	
A nyugdíjas által lakott lakás lakószobáinak száma					
1	76	58	8	20	162
2	18	18	18	6	60
3 és több	-	-	4	3	7
A lakásban konyha					
van	88	62	30	27	207
nincs	6	14	-	2	22
fürdőszoba					
van	42	36	27	25	130
nincs	52	40	3	4	99

*2.9 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege
és a nyugdíjasok által lakott lakás, illetve lakrész laksűrűsége szerint*

Az egy szobára jutó lakók száma	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	

A nyugdíjas által lakott
lakás laksűrűsége

Kevesebb mint 1	-	-	1	1	2
1	8	30	3	12	53
1,1 - 1,5	6	8	7	3	24
1,6 - 1,9	4	-	3	2	9
2	50	24	9	7	90
2,1 - 2,9	10	-	1	1	12
3	6	6	5	3	20
3,1 - 3,9	-	2	-	-	2
4	4	6	1	-	11
4 és több	6	-	-	-	6
Összesen	94	76	30	29	229

A nyugdíjas által lakott
lakrész laksűrűsége

Kevesebb mint 1	2	-	1	1	4
1	4	40	5	16	65
1,1 - 1,5	6	8	6	1	21
1,6 - 1,9	-	-	1	-	1
2	62	18	10	8	98
2,1 - 2,9	-	2	2	-	4
3	14	2	4	3	23
3,1 - 3,9	-	-	-	-	-
4	2	6	1	-	9
4 és több	4	-	-	-	4
Összesen	94	76	30	29	229

3. A NYUGDIJASOK CSALÁDI SZEREPE, FUNKCIÓI, ÉS CSALÁDI KÖRÜLMÉNYEI

3.1 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy kívül élnek közös háztartásban

Kívül él közös háztartásban	A volt foglalkozás jellege						
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen		
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	együtt
Egyedül	2	36	2	12	4	48	52
Házastársával	62	18	11	6	73	24	97
Házastársával és gyermekével	14	4	8	1	22	5	27
Házastársával és gyermekével és gyermekének családjával	10	6	7	1	17	7	24
Gyermekével	2	2	-	1	2	3	5
Gyermekével és gyermekének családjával	4	10	1	1	5	11	16
Egyéb rokonnal	-	-	1	7	1	7	8
Összesen	94	76	30	29	124	105	229

Megjegyzés: Itt és a továbbiakban a házastárs az élettárssal együtt értendő.

3.2 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és családi állapot szerint

Családi állapot	A volt foglalkozás jellege					
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
Nőtlen, hajadon	2	10	1	6	3	16
Házas	84	36	27	8	111	44
ebből: házastársától különélő	4	8	-	-	4	8
Özvegy	6	22	1	12	7	34
Elvált	2	8	1	3	3	11
Összesen	94	76	30	29	124	105

3.3 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása családi állapot és aszerint, hogy kivel élnek közös háztartásban

Kivel él közös háztartásban	Családi állapot				Összesen
	nőtlen, hajadon	házas	özvegy	elvált	
Egyedül	12	7	23	10	52
Házastársával	2	95	-	-	97
Házastársával és gyermekével	-	27	-	-	27
Házastársával és gyermekével és gyermekének családjával	-	22	2	-	24
Gyermekével	-	-	5	-	5
Gyermekével és gyermekének családjával	-	4	9	3	16
Egyéb rokonnal	5	-	2	1	8
Összesen	19	155	41	14	229

3.4 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy folytat-e házastársuk kereső foglalkozást

A házastárs gazdasági tevékenysége	A volt foglalkozás jellege						
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen		
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	együtt
Nincs házastársa ^{a/}	10	46	3	22	13	58	81
Van házastársa,							
de nem folytat kereső foglalkozást	56	-	17	-	73	-	73
folytat kereső foglalkozást	10	12	9	4	19	16	35
nyugdíjas	18	18	1	3	19	21	40
Összesen	94	76	30	29	124	105	229

a/ Ide sorolva azokat a házas családi állapotúakat, akik házastársuktól külön éltek és nem volt élettársuk. Nem szerepelnek viszont azok a nem-házas családi állapotúak, akik élettárral éltek együtt.

3.5 A vizsgált budapesti hazas férfi-nyugdíjasok megoszlása volt foglalkozásuk jellege, születési évük és házastársuk születési éve szerint

A nyugdíjas születési éve	Házastársuk születési éve							Összesen
	1915 és később	1910-1914	1905-1909	1900-1904	1895-1899	1890-1894	1889 és korábban	

Fizikai dolgozó

1900 - 1904	2	4	4	16	6	-	-	32
1895 - 1899	2	-	6	16	12	4	-	40
1890 - 1894	-	-	-	-	4	2	-	6
1889 és korábban	-	-	-	-	2	4	-	6
Összesen	4	4	10	32	24	10	-	84

Szellemi dolgozó

1900 - 1904	1	2	3	3	-	-	-	9
1895 - 1899	1	1	2	6	1	-	-	11
1890 - 1894	-	-	-	2	1	1	1	5
1889 és korábban	-	-	-	-	1	1	-	2
Összesen	2	3	5	11	3	2	1	27

3.6 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása élő és született gyermekeinek száma szerint

Született gyermekek száma	Élő gyermekek száma								Összesen
	0	1	2	3	4	5	6	7	
0	80	-	-	-	-	-	-	-	80
1	11	48	-	-	-	-	-	-	59
2	2	18	23	-	-	-	-	-	43
3	-	-	7	8	-	-	-	-	15
4	2	-	1	7	2	-	-	-	12
5	-	-	2	-	2	1	-	-	5
6	-	-	-	2	-	-	2	-	4
7	-	-	-	-	-	-	1	-	1
8 és több	-	2	-	-	2	2	2	2	10
Összesen	95	68	33	17	6	3	5	2	229

3.7 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és élő gyermekeik száma szerint

Az élő gyermekek száma	A volt foglalkozás jellege					
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
0	34	34	4	23	38	57
1	26	28	10	4	36	32
2	12	8	13	-	25	8
3	8	6	1	2	9	8
4	6	-	-	-	6	-
5	2	-	1	-	3	-
6	4	-	1	-	5	-
7	2	-	-	-	2	-
Összesen	94	76	30	29	124	105

3.8 A vizsgált budapesti gyermekes^{a/} nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy hol lakik a hozzájuk legközelebb lakó gyermekük

A nyugdíjashoz legközelebb lakó gyermek lakik	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	
A nyugdíjassal közös lakásban	34	24	18	4	80
Közös házban, de külön lakásban	2	2	-	-	4
Egy kerületben, de külön házban	14	6	2	2	24
Budapesten, de külön kerületben	12	12	4	4	32
Magyarországon, de nem Budapesten	2	2	1	-	5
Külföldön	-	-	1	-	1
Összesen	64	46	26	10	146
(Nincs gyermeke	30	30	4	19	83)

a/ Saját, mostoha és nevelt.

3.9 A vizsgált budapesti gyermekes^{a/} nyugdíjasok megoszlása aszerint, hogy hozzájuk legközelebb lakó gyermekük hol lakik és hogy gyermekükkel mikor találkoztak utoljára

A nyugdíjas gyermekével utoljára találkozott	A nyugdíjashoz legközelebb lakó gyermek lakik						
	közös lakás-ban	közös házban	egy kerületben	Buda-pesten	Magyar-országban	külföldön	összesen
A felvétel napján, vagy az azt megelőző napon	80	4	10	11	2	-	107
A felvétel hetén, vagy a megelőző héten	-	-	14	13	2	-	29
2 - 3 hete	-	-	-	2	1	-	3
1 hónapja	-	-	-	4	-	-	4
Több hónapja	-	-	-	-	-	1	1
Több mint egy éve	-	-	-	2	-	-	2
(Nincs gyermeke	-	-	-	-	-	-	83)

a/ Saját, mostoha és nevelt.

3.10 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és unokáik száma szerint

Az unokák száma	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	
0	38	34	10	21	103
1	22	18	5	2	47
2	10	14	9	3	36
3	6	2	-	1	9
4	4	4	4	-	12
5	4	2	1	2	9
6	8	2	-	-	10
7 és több	-	-	1	-	1
ismeretlen	2	-	-	-	2
Összesen	94	76	30	29	229

3.11 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy hol lakik hozzájuk legközelebb lakó unokájuk

A nyugdíjashoz legközelebb lakó unoka lakik	A volt foglalkozás jellege				összesen
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		
	férfi	nő	férfi	nő	
A nyugdíjassal közös lakásban	20	12	8	2	42
Közös házban, de külön lakásban	2	2	-	-	4
Egy kerületben, de külön házban	18	6	1	1	26
Budapesten, de külön kerületben	12	18	6	5	41
Magyarországon, de nem Budapesten	4	2	2	-	8
Külföldön	-	2	3	-	5
Unokája van összesen	56	42	20	8	126
Nincs unokája	38	34	10	21	103
Összesen	94	76	30	29	229

3.12 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és gyermekükkel^{a/} fennálló munkakapcsolatuk szerint

A munkakapcsolat jellege	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	
Szokta-e gyermekét, rendszeresen munkával segíteni?					
igen	20	22	13	4	59
nem	44	24	13	6	87
(Nincs gyermeke	30	30	4	19	83)
Szokta-e házastársa gyermekét, rendszeresen munkával segíteni?					
igen	16	-	20	1	37
nem	42	26	5	7	80
(Nincs gyermeke, illetve házastársa	36	50	5	21	112)
Szókták-e a nyugdíjast és házastársát gyermekei, rendszeresen munkával segíteni?					
igen	14	20	5	2	41
nem	50	26	21	8	105
(Nincs gyermeke	30	30	4	19	83)

a/ Saját, mostoha és nevelt.

3.13 A vizsgált budapest nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy gyermekeikkel milyen anyagi kapcsolatuk van

Az anyagi kapcsolat jellege	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	
A nyugdíjas támogatja gyermekét					
rendszeresen	4	2	2	1	9
rendszeretlenül	-	-	2	1	3
Gyermekei támogatják a nyugdíjast					
rendszeresen	4	10	7	-	21
rendszeretlenül	6	2	-	-	8
Közös háztartásban élnek	22	14	9	4	49
Nincs közöttük anyagi kapcsolat	28	18	6	4	56
Nincs gyermeke	30	30	4	19	83
Összesen	94	76	30	29	229

4. A NYUGDIJASOK ROKONI, BARÁTI KAPCSOLATAI
4.1 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem,
a volt foglalkozás jellege és élő testvéreik száma szerint

Az élő testvérek száma	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	
0	18	16	6	7	47
1	16	14	6	9	45
2	24	12	6	8	50
3	24	8	6	4	42
4	8	14	2	-	24
5	2	8	2	1	13
6	2	2	-	-	4
7	-	2	1	-	3
8 és több	-	-	1	-	1
Összesen	94	76	30	29	229

4.2 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint,
hogy mikor találkoztak valamelyik testvérükkel utoljára

Mikor találkozott valamelyik testvérével utoljára	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	
A felvétel napján, vagy az azt megelőző napon	8	16	2	7	33
A felvétel hetén vagy az azt megelőző héten	14	14	6	7	41
2 - 3 hete	4	4	4	3	15
1 hónapja	4	6	4	1	15
Több hónapja	12	10	7	1	30
Több mint egy éve	34	8	1	3	46
Ismeretlen	-	2	-	-	2
(Nincs élő testvére	18	16	6	7	47)

4.3 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és a lakásán történt rokon,^{a/} baráti, szomszédi és volt munkatársi látogatások előfordulása szerint

Látogatások a nyugdíjasnál	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	

A nyugdíjast a felvételt megelőző hetekben meglátogatták-e

rokonai	igen	42	40	20	14	116
	nem	52	36	10	15	113
barátai	igen	30	24	15	20	89
	nem	64	52	15	9	140
volt munkatársai	igen	16	20	6	12	54
	nem	78	56	24	17	175
szomszédai	igen	32	26	8	7	73
	nem	62	50	* 22	22	156

A fenti látogatások közül előfordult

mind a négy típusu	6	2	2	-	10
három	8	8	2	6	24
kettő	24	28	14	15	81
egy	24	22	7	5	58
egy sem	32	16	5	3	56
Összesen	94	76	30	29	229

a/ Gyermek és testvér nélkül.

4.4 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy szoktak-e bejárni volt munkahelyükre

Látogatások a volt munkahelyen	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	

Szokott-e bejárni volt munkahelyére

igen	40	32	16	13	101
nem	54	42	14	16	126
ismeretlen	-	2	-	-	2
Összesen	94	76	30	29	229

5. A NYUGDIJASOK IDŐMÉRLEGE

5.1 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy nyugdíjazásuk előtt voltak-e elképzeléseik arról, hogy mint nyugdíjasok mit fognak csinálni

A nyugdíjasok tervei	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	
Volt-e elképzelésük					
igen	48	18	17	15	98
nem	46	56	13	14	129
ismeretlen	-	2	-	-	2
Akiknek volt elképzelésük az mennyiben valósult meg					
teljesen	24	12	12	8	56
részben	6	2	1	3	12
nem	18	4	4	4	30

5.2 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy végez-e odahaza háztartási munkát

Háztartási munkák végzése	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	
Nem végez	26	2	7	3	38
Minden háztartási munkát végez	18	72	7	25	122
Bevásárol, takarít	12	-	3	1	16
Csak bevásárol	6	-	7	-	13
Házkörüli munkákat végez	32	2	6	-	40
Összesen	94	76	30	29	229

5.3 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy napi programjukban szerepelt-e produktív aktivitás, illetve háztartásukon kívüli személlyel való érintkezés

A nyugdíjasok aktivitása és társadalmi érintkezése	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	

A napi programban szerepelt-e

produktív aktivitás

igen	56	20	24	22	122
nem	38	54	6	7	105
ismeretlen	-	2	-	-	2

háztartáson kívüli személlyel való találkozás

igen	56	32	22	22	132
nem	38	42	8	7	95
ismeretlen	-	2	-	-	2
Összesen	94	76	30	29	229

6. A NYUGDIJASOK KULTURÁLIS TEVÉKENYSÉGE

6.1 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, életkor, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy olvasnak-e napilapot

Korcsoport	A volt foglalkozás jellege														
	fizikai dolgozó						szellemi dolgozó						összesen		
	férfi			nő			férfi			nő					
	rend-sze-resen	al-kal-mi-lag	nem	rend-sze-resen	al-kal-mi-lag	nem	rend-sze-resen	al-kal-mi-lag	nem	rend-sze-resen	al-kal-mi-lag	nem	rend-sze-resen	al-kal-mi-lag	nem
	olvas														
1905-1907-ben született	-	-	-	22	2	4	-	-	-	7	1	-	29	3	4
1900-1904-ben született	26	-	6	12	8	10	9	1	-	10	1	-	57	10	16
1895-1899-ben született	30	12	4	-	-	2	10	2	-	5	1	-	45	15	6
1890-1894-ben született	4	-	2	-	4	4	4	1	1	3	-	-	11	5	7
1889-ben és korábban született	4	-	6	4	4	-	2	-	-	1	-	-	11	4	6
Összesen	64	12	18	38	18	20	25	4	1	26	3	-	153	37	39

6.2 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy milyen módon jut napilaphoz, illetve folyóirathoz

A napilap és folyóirat beszerzésének módja	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	
<u>Napilap</u>					
előfizeti	52	32	20	21	125
vásárolja	20	6	9	2	37
mástól kapja	4	18	-	6	28
nem olvas napilapot	18	20	1	-	39
Összesen	94	76	30	29	229
<u>Folyóirat</u>					
előfizeti	26	12	11	11	60
vásárolja	20	10	6	5	41
nem olvas folyóiratot	48	54	13	13	128
Összesen	94	76	30	29	229

6.3 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és az olvasott napilap szerint ^{a/}

Az olvasott napilap	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	
Népszabadság	30	36	14	16	96
Magyar Nemzet	4	6	8	7	25
Népszava	36	14	8	6	64
Esti Hírlap	12	6	4	3	25
Ismeretlen	4	4	1	-	9
A nyugdíjas nem olvas napilapot	18	20	1	-	39

a/ Azokat a nyugdíjasokat, akik több napilapot olvasnak, mindegyik említett napilapnál külön-külön feltüntettük.

6.4 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege, életkor és aszerint, hogy a felvétel időpontjában olvastak-e könyvet

Korcsoport	A volt foglalkozás jellege									
	fizikai dolgozó				szellemi dolgozó				összesen	
	férfi		nő		férfi		nő			
	olva- sott	nem olvasott	olva- sott	nem olvasott	olva- sott	nem olvasott	olva- sott	nem olvasott	olva- sott	nem olvasott
1905-1907-ben született	-	-	14	14	-	-	7	1	21	15
1900-1904-ben született	12	20	8	22	8	2	11	-	39	44
1895-1899-ben született	24	22	-	2	10	2	4	2	38	28
1890-1894-ben született	4	2	4	4	5	-	3	-	17	6
1889-ben és korábban született	6	4	2	6	2	-	1	-	11	10
Összesen	46	48	28	48	26	4	26	3	126	103

6.5 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy meg tudott-e nevezni egy könyvet, amelyet az elmúlt év folyamán olvasott ^{b/}

Az olvasott könyv	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	
Meg tudott-e nevezni egy olvasott könyvet					
igen	42	22	21	24	109
nem	52	54	9	5	120
Összesen	94	76	30	29	229

b/ A vizsgálat időpontjában olvasott könyvön kívül.

6.6 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, életkor, a volt foglalkozás jellege és a napi rádióhallgatási idő szerint

A nyugdíjas születési éve	A nyugdíjas rádiót			Ismeretlen	Összesen
	nem hallgat	naponta			
		1-3	4 és több		
		órát hallgat			

Fizikai dolgozó, férfi

1900 - 1904	-	22	10	-	32
1895 - 1899	4	20	20	2	46
1890 - 1894	-	4	2	-	6
1889 és korábban	4	2	4	-	10
Együtt	8	48	36	2	94

Fizikai dolgozó, nő

1905 - 1907	-	8	18	2	28
1900 - 1904	2	14	12	2	30
1895 - 1899	2	-	-	-	2
1890 - 1894	2	6	-	-	8
1889 és korábban	2	2	4	-	8
Együtt	8	30	34	4	76

Szellemi dolgozó, férfi

1900 - 1904	1	4	1	4	10
1895 - 1899	-	8	4	-	12
1890 - 1894	2	2	2	-	6
1889 és korábban	-	1	1	-	2
Együtt	3	15	8	4	30

Szellemi dolgozó, nő

1905 - 1907	1	5	2	-	8
1900 - 1904	1	3	6	1	11
1895 - 1899	-	1	4	1	6
1890 - 1894	-	2	1	-	3
1889 és korábban	-	1	-	-	1
Együtt	2	12	13	2	29
Összesen	21	105	91	12	229

6.7 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy a nyugdíjas szokta-e a televízió műsort nézni

A televízió műsor nézése	A volt foglalkozás jellege				összesen
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		
	férfi	nő	férfi	nő	
A televízió műsort					
nézi	22	10	10	6	48
nem nézi	72	66	20	23	181
Összesen	94	76	30	29	229

6.8 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és a mozilátogatás gyakorisága szerint

A mozilátogatás gyakorisága	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	
Hetente	6	22	2	7	37
Havonta	16	14	10	2	42
Negyedévenként vagy ritkán	28	10	10	16	64
Nem	44	30	8	4	86
Összesen	94	76	30	29	229

6.9 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása életkor és a mozilátogatás gyakorisága szerint

Korcsoport	A nyugdíjas				Összesen
	hetente	havonta	negyedévenként vagy ritkán	nem	
	jár moziba				
1905-1907-ben született	14	2	11	9	36
1900-1904-ben "	17	18	23	25	83
1895-1899-ben "	4	16	21	25	66
1890-1894-ben "	1	4	5	13	23
1889-ben és korábban született	1	2	4	14	21
Összesen	37	42	64	86	229

6.10 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy meg tudtak-e nevezni egy az elmúlt évben látott, különösen tetsző filmet

A látott film	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	
A nyugdíjas meg tudott-e nevezni egy filmet					
igen	12	22	9	10	53
nem	82	54	21	19	176
Összesen	94	76	30	29	229

6.11 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy a nyugdíjas volt-e az elmúlt évben színházban, operában, hangversenyen, cirkuszban és sportmérkőzésen

Kulturális és szórakozási események	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	
Színházi előadáson					
volt	10	18	12	13	53
nem volt	84	58	18	16	176
Összesen	94	76	30	29	229
Opera előadáson					
volt	-	2	6	7	15
nem volt	94	74	24	22	214
Összesen	94	76	30	29	229
Hangversenyen					
volt	-	-	1	5	6
nem volt	94	76	29	24	223
Összesen	94	76	30	29	229
Cirkuszban					
volt	10	8	4	-	22
nem volt	84	58	26	29	207
Összesen	94	76	30	29	229
Sportmérkőzésen					
volt	14	2	6	-	22
nem volt	80	74	24	29	207
Összesen	94	76	30	29	229

7. A NYUGDIJASOK EGÉSZSÉGI ÁLLAPOTA

7.1 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és egészségi állapot szerint

Egészségi állapot	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	

A nyugdíjazás előtti évben
hány hétig volt beteg-
állományban

0	66	54	25	26	171
1 - 5	8	8	1	1	18
6 - 10	4	-	-	1	5
11 - 15	4	4	2	-	10
több mint három hónap	4	2	-	-	6
egész éven át	8	4	1	-	13
ismeretlen	-	4	1	1	6

A nyugdíjazás előtt állt-e
valamilyen betegség miatt
rendszeres kezelés alatt

nem	48	38	14	15	115
igen	46	36	16	13	111
ismeretlen	-	2	-	1	3

Az elmúlt évben állt-e
valamilyen betegség miatt
rendszeres kezelés alatt

nem	38	22	15	8	83
igen	56	52	15	21	144
ismeretlen	-	2	-	-	2

7.1 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és egészségi állapot szerint (folytatás)

Egészségi állapot	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	

Az elmúlt évben fekvőbeteg-ségben töltött hetek száma

0	70	50	23	20	163
1 - 5	4	12	5	5	26
6 - 10	12	6	2	-	20
11 - 15	2	-	-	2	4
több mint három hónap	2	4	-	1	7
egész éven át	4	2	-	1	7
ismeretlen	-	2	-	-	2

Kórházi ápolást igénybe vett-e

nem	74	54	26	27	181
igen	18	20	4	2	44
ismeretlen	2	2	-	-	4

7.2 A vizsgált budapesti nyugdíjasok megoszlása nem, a volt foglalkozás jellege és aszerint, hogy ki ápolja őket fekvő betegség esetén

Az ápoló megnevezése	A volt foglalkozás jellege				
	fizikai dolgozó		szellemi dolgozó		összesen
	férfi	nő	férfi	nő	

Senki *	4	2	1	4	11
Házastársa	74	26	25	8	133
Gyermeke	16	14	1	2	33
Egyéb rokona	-	18	2	8	28
Lakótársa	-	4	1	3	8
Szomszédja	-	10	-	1	11
Egyéb	-	2	-	2	4
Ismeretlen	-	-	-	1	1
Összesen	94	76	30	29	229

J. 581/1965. - Statisztikai Kiadó Vállalat sokszorosító üzeme
Budapest, II. ,Keleti Károly u.18/b.
Felelős vezető: a Statisztikai Kiadó Vállalat igazgatója